

LUCIO CASULA

TVÁRE, ČINY A MIESTA

KRISTOLÓGIA PÁPEŽA FRANTIŠKA

LUCIO CASULA

TVÁRE, ČINY A MIESTA.

KRISTOLÓGIA PÁPEŽA FRANTIŠKA

2021

Pre súkromnú potrebu preložené z talianskeho originálu

Lucio Casula: *Volti, gesti e luoghi.*

Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2017.

Nepredajné.

EDÍCIA
TEOLÓGIA PÁPEŽA FRANTIŠKA

JÜRGEN WERBICK: *Slabosť Boha pre človeka. Vízia Boha u pápeža Františka*

LUCIO CASULA: *Tváre, gestá a miesta. Kristológia pápeža Františka*

PETER HÜNERMANN: *Ludia podľa Krista dnes. Antropológia pápeža Františka*

ROBERTO REPOLE: *Sen o evanjeliovej Cirkvi. Ekleziológia pápeža Františka*

CARLOS GALLI: *Kristus, Mária, Cirkev a národy. Mariológia pápeža Františka*

SANTIAGO MADRIGAL TERRAZAS: *„Jednota preváži nad konfliktom.“* Ekumenizmus pápeža Františka

ARISTIDE FUMAGALLI: *Kráčať v láske. Morálna teológia pápeža Františka*

JUAN CARLOS SCANNONE: *Evanjelium milosrdenstva v duchu rozlišovania. Sociálna etika pápeža Františka*

MARINELLA PERRONI: *Kerygma a proroctvo. Biblická hermeneutika pápeža Františka*

PIERO CODA: *„Cirkev je evanjelium.“* K prameňom teológie pápeža Františka

MARKO IVAN RUPNIK: *Podľa Ducha. Spirituálna teológia na ceste s Cirkvou u pápeža Františka*

SKRATKY

AL	<i>Amoris Lateitia</i>
DC	<i>Duchovné cvičenia</i>
EG	<i>Evangelii gaudium</i>
EN	<i>Evangelii nuntiandi</i>
GS	<i>Gaudium et spes</i>
LG	<i>Lumen gentium</i>
LS	<i>Laudato si'</i>
MeM	<i>Misericordia et Misera</i>
RS	<i>Ratio studiorum</i>

ÚVOD DO EDÍCIE

Keď sa pápež František večer po zvolení po prvýkrát objavil na Námestí sv. Petra, všetkým bolo jasné, že Františkov pontifikát sa bude niesť v znamení novosti štýlu. Striedme oblečenie, skutočnosť, že sa nazval biskupom Ríma, že „v ohlušujúcom tichu“ preplneného námestia požiadal o modlitbu ľudu, že prítomných pozdravil jednoducho „dobrý večer“... to všetko boli výrečné znaky, že nastala zmena v „spôsobe uvádzania sa“, a teda v „jazyku“.

Gestá a slová, ktoré po tejto príležitosti nasledovali, len potvrdili a upevnili prvý dojem. Ba mohlo by sa povedať, že v ďalších rokoch z toho vzišiel rozhodne zmenený obraz pápežstva, ktorý zahŕňa aj prednesené homílie, príhovory a vydané dokumenty.

Ako sa dalo sa predvídať, vyvolalo to aj protichodné mienky, najmä pokiaľ ide o jeho učenie. Ak totiž mnohí prijali jeho magistérium s veľkým nadšením a sympatiou, lebo v ňom cítili čerstvé vanutie evanjelia, niektorí k nemu pristupovali skôr s odstupom, a niekedy s podozrením. Nechýbali ani veľmi kategorické sudy, ktoré dospeli tak ďaleko, že vo Františkovom učení spochybňovali existenciu teológie.

Takýto súhrnný pohľad mohol vzniknúť z rozdielnej proveniencie Františka a jeho predchodcu Benedikta XVI. Benedikt, ako je známe, bol jedným z najvýznamnejších a najslávnejších teológov dvadsiateho storočia a svoju osobnú vypracovanú teológiu nepochybne využíval v bohatom pápežskom magistériu, ktorého hĺbku neprestávame oceňovať. Bergoglio má za sebou, predovšetkým a na prvom mieste, dlhú a radikálnu skúsenosť rehoľníka a pastiera.

To však neznamená, že jeho magistériu chýba teológia. Skutočnosť, že nebol predovšetkým alebo iba „profesionálnym“ teológom, neznamená, že jeho magistérium sa neopiera o teológiu. Keby tomu tak bolo, museli by sme z toho vyvodiť záver, že teológia

chýbala väčšine jeho predchodcov, keďže Ratzinger predstavuje skôr výnimku ako pravidlo.

V každom prípade zo skutočnosti, že bolo možné diskutovať o teologickom význame Františkovo magistéria, ako aj z faktu, že veľmi často sa niektoré jeho výrazne evokatívne a bezprostredné vyjadrenia natoľko zneužili – a to v novinárskom i v cirkevnom prostredí –, že sa stratila ich hĺbka, podnietilo to ako odpoveď múdry čin v podobe edície, ktorú mám tú česť predstaviť.

Využívajúc kompetenciu a dôkladné štúdium teológov pochádzajúcich z rôznych kontextov a ich osvedčenú solídnosť, chceme skúmať, aké je teologické myslenie, o ktoré sa opiera pápežovo učenie, aké sú jeho korene, novosť a kontinuita s predchádzajúcim magisteriom.

Výsledkom je obsah jedenástich zväzkov, ktoré tvoria edíciu s jednoduchým titulom: „Teológia pápeža Františka“.

Možno ich, samozrejme, čítať nezávisle jeden na druhom, tak ako ich nezávisle na sebe písali jednotliví autori. No želali by sme si, aby celá edícia bola nielen platným príspevom na zachytenie teológie, na ktorej sa zakladá Františkovo učenie v rôznych oblastiach teologického poznania, ale aj úvodom ku kľúčovým bodom jeho myslenia a učenia ako celku.

Nejde teda o zámer „apologetický“, tým menej o pridanie ďalšieho hlasu k tým mnohým, ktoré hovoria o pápežovi. Cieľom je usilovať sa vidieť a pomôcť vidieť, aké je teologické myslenie, o ktoré sa František vo svojom učení opiera s novosťou akcentu.

Medzi mnohými objavmi, ktoré čitateľ bude môcť urobiť pri čítaní týchto zväzkov, bude určite zistenie, ako výrazne sa Františkovo učenie zhoduje s novosťou koncilového učenia ako aj s teológiou, ktorá ho pripravila a ktorou sa preto koncil mohol riadiť. Keďže je možno príliš skoro, aby sa celému tomuto bohatstvu dostalo spoločného, pokojného a úplného prijatia zo strany všetkých,

neprekvapuje, že pápežovo učenie niekedy nie je hneď všetkým zrozumiteľné.

Vo Františkovom učení sa takisto javí ako nezvratná skutočnosť, čo učí nedávna teológia ako aj magistérium koncilu: že totiž náuka nie je a nemôže byť niečo cudzie takzvanej pastorácii. Pravda, ktorú je Cirkev povolaná uchovávať, je pravdou Kristovho evanjelia, a to sa musí odovzdávať ľuďom na každom mieste a v každom čase. Preto úlohou cirkevného magistéria musí byť aj pomoc pri komunikovaní evanjelia. Teológia sa teda nikdy nebude môcť obmedzovať len na aseptické cvičenie za stolom, odlúčené od života Božieho ľudu a od poslania umožňovať ľuďom súčasnej doby stretnúť sa s trvalou a nevyčerpatelňou novosťou Ježišovho evanjelia.

Nezriedka si v týchto rokoch mnohí, čo počuli niektoré kritické vyjadrenia Františka na adresu teológie alebo teológov, mysleli, že z toho majú dedukovať, že ide o pápežovo osobné a bezvýhradné podhodnotenie. Možno ešte podrobnejšie štúdium, ako poskytuje táto edícia, ukáže, že ak je potrebné zostať vždy kritickí voči teológii, ktorá marí svoje životné ukotvenie v živej viere Cirkvi, ako protiváha je tu potrebná teológia, ktorá s „tvorivou vernosťou“ berie na seba úlohu kriticky premyslieť túto vieru, aby ju bolo možné naďalej ohlasovať.

Teológia, ktorá určite nechýba vo Františkovom učení. A teológia, akú si zaiste vyžaduje také magistérium, aké je to jeho, plné túžby, aby sa milosrdná Božia láska neprestávala dotýkať srdca a myslí ľudí našich čias.

ROBERTO REPOLE

Editor

ÚVOD

Prečo sa zaoberať kristológiou pápeža Františka? Ved' nepublikoval žiaden teologický traktát o tajomstve Krista a spásy. Navyše, je rozšírená mienka, že sa zvlášť nezaujíma o teológiu, a adresovali sa mu kritiky, niekedy veľmi tvrdé, ktoré mu vytkajú nedostatok teologickej hĺbky a váhy učenia. A že celú pozornosť venuje výlučne evanjelizácii a reforme Cirkvi.

V skutočnosti pápežom Františkom hýbe starosť podstatne teologického a kristologického charakteru. Čo je totiž evanjelizácia, ak nie ohlasovanie Krista? A aký dôvod ho pohýna angažovať sa za reformu Cirkvi, ak nie túžba mať Cirkev takú, ktorá bude plnšie zodpovedať posolstvu a štýlu Ježiša Krista, aby mohla vierohodnejším a účinnejším spôsobom splňať svoje poslanie vo svete?

Už len jednoduché uvažovanie o týchto bodoch môže pomôcť pochopiť dôležitosť kristologického rozmeru motivácií, ktoré charakterizujú celú službu pápeža Františka, vrátane zaangažovanosti za evanjelizáciu a reformu Cirkvi. Vernosť Kristovi je základným jadrom jeho učenia a celého jeho apoštolátu.

Takáto reflexia umožní vytušiť aj spôsob, akým sa zaujíma o kristológiu. Jeho „kristológia“ nie je teologický traktát, systematicky vypracovaný „za stolom“, ktorý treba aj „za stolom“ študovať (porov. *Evangelii gaudium* 133, EG).

V centre jeho duchovnosti, jeho teológie a pastorácie nie je statické doktrínálne jadro alebo „balíček“ hodnôt, ktoré treba uchovať a brániť. Nachádza sa tam osoba Krista a živá skúsenosť s osobným stretnutím s ním v Cirkvi a v dejinách. Je to predovšetkým Ježiš Kristus, ktorý je trvalým zdrojom večnej novosti evanjelia a ktorého bohatstvo a krása sú nevyčerpatelne (porov. EG 11).

Je jasné, že kristológia nie je „ježišológia“ ani „kristografia“. Nie je to „ježišológia“, pretože neštuduje len správy týkajúce sa Ježišovho života a jeho príbehu. Nie je ani „kristografia“ – dovoľte mi použiť tento termín na vyjadrenie, že kristológia nie je ani poznanie všetkého, čo sa v dejinách povedalo a napísalo o Ježišovi Kristovi.

Kristológia, ktorá sa zakladá na osobnej skúsenosti, je pokus vyjadriť vieru, že Ježiš je Kristus, Boží Syn, ktorý sa vtelil, zomrel a vstal z mŕtvych pre spásu všetkých ľudí. Takéto poznanie Krista, osvietené vierou, má podopierať poslanie „vychádzajúcej“ Cirkvi a viesť kresťanov žiť s ním a tak ako on, to jest v láske k Bohu a blížnemu, v prijímaní posledných a chudobných, v starostlivosti o chorých a vysunutých na okraj, v úsilí o rešpektovanie a ochranu stvorenia.

Je pochopiteľné, že kristológia nie je svojou povahou – a tým menej ňou môže byť u pápeža Františka – čisto teoretická disciplína, ktorá si nárokuje rozprávať o Kristovi a dať ho poznať len pomocou štúdia textov a dogiem. Pri zachovaní nemeniteľnej pravdy historicko-spásonosného zjavenia, obsiahnutom v Písme a formulovanom dogmatickými poučkami, má viesť k osobnému poznaniu Krista, napomáhať stretnutiu s ním a vyústiť do jeho nasledovania. Preto kristológia, akú pápež František obľubuje, sa nenachádza celá a výlučne v knihách, ale predovšetkým je vpísaná do tváří, miest a činov Krista a ľudí. Číta sa v tvárach chudobných, v existenciálnych perifériách a v skutkoch blízkosti voči osobám, ktoré trpia.

V zhode s duchom pápeža Františka chceme v tomto príspevku objasniť niektoré obsahy a aspekty jeho kristologickej perspektívy, berúc do úvahy ako hlavný referenčný bod apoštolskú exhortáciu *Evangelii gaudium*, ktorú on sám predstavil ako programový dokument svojej služby bez toho, aby obchádzal ostatné dokumenty svojho magistéria a významné činy, ktoré predchádzali jeho voľbe za rímskeho biskupa.

V uvádzaní tém, ako ich predkladá pápež, nechceme, aby šlo o prácu „za stolom“, rozdeľujúc texty tak, aby sa pozornosť sústredila na dogmatickú hodnotu jazyka a obsahu týkajúcich sa osoby Krista a jeho tajomstva. K textu budeme pristupovať tak, aby sme témy, ktoré mu najviac ležia na srdci, zachytili v ich kontexte, súvislostiach a dôsledkoch, najmä duchovných a pastoračných.

Cieľom je ponúknuť čitateľovi príležitosť oceniť ľudskú hĺbku a duchovné bohatstvo pápeža Františka, živené hlbokou vierou v Krista, vyznávanie ktorej odhaľuje dôsledky s veľkým dopadom na kristológiu a na spôsob utvárania teológie.

1. KAPITOLA

ZJAVENIE MILOSRDENSTVA

Jednou z najčastejších tém, ktoré charakterizujú kázanie, magistérium a službu pápeža Františka, je milosrdenstvo. U neho poslanstvo milosrdenstva predstavuje jadro evanjelia, ktoré sa v plnosti zjavilo v tajomstve Krista a ktoré má Cirkev naďalej ohlasovať a dosvedčovať vierou a životom každého kresťana.

1. „Najvyššie zjavenie“

Ježiš Kristus je „zjavovateľ“ Otca, ktorý v plnosti čias zavŕšil zjavenie sa Boha v dejinách spásy. Ako tvrdí pápež František: „Ježiš Kristus je zvestovateľ *par excellence* tajomstva Boha“,¹ ten, ktorý ohlásil Otca a urobil ho známym (porov. *Jn* 1, 18), pretože povedal svetu, čo počul od Otca (porov. *Jn* 3, 3.32; 8 26; 15, 15).

Pápež podčiarkuje, že Ježiš, Boží Syn, ktorý prišiel na tento svet, mal plnosť vedomia „svojho poslania zjavovateľa Otca.“² Dokazuje to autorita, s akou hovoril, a sila, s ktorou konal. Vzbudzoval nimi úžas, znepokojenie, a dokonca strach.³

No Božia autorita, ktorú predstavoval, napriek tomu, že bola znakom moci, bola aj príčinou odmietnutia.⁴ Svetlo jeho zjavenia zavrholi pre spôsob, akým sa im ohlasovalo. Bol totiž odlišný, v aký dúfali alebo aký si predstavovali vo svojej ľudskej múdrosti.⁵ Preto

¹ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, BUR Rizzoli, Milano 2014, s.122.

² *Ibid.*

³ Pápež František vo svojom rozjímaní cituje nasledovné časti evanjelia: *Mk* 1, 22.27-28; *Mt* 28, 18; *Lc* 1, 35.

⁴ Porov. *Mt* 21, 42; *Sk* 4, 14.

⁵ Porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, s. 23.

Ježiš adresoval svoje ohlasovanie a komunikoval svoje poznanie Otca poníženým porov. *Jn* 14, 21), chudobným rybárom (porov. *Mt* 5, 3) a jednoduchým ľudom (porov. *Mt* 11, 27; *Jn* 14, 7-9; *Lc* 10, 21-22). Im Ježiš odovzdal aj svoju radosť a pomocou radosti Božiu slávu.⁶

Ježiš Kristus však nie je len zjavovateľom tajomstva Boha. Je aj „najvyšším zjavením Otca“.⁷ Pápež František používa tento výraz na zdôraznenie, že celé dejiny „smerujú ku Kristovi a v ňom vyúsťujú.“⁸ Z tohto dôvodu sa pápež odvoláva na Písmo, citujúc počiatkové verše prológu k *Listu Hebrejom*: „Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh otcom skrze prorokov. V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi, ktorého ustanovil za dediča všetkého a skrze ktorého stvoril aj svet. On je odlesk jeho slávy a obraz jeho podstaty a udržuje všetko svojím mocným slovom. Preto keď vykonal očistenie od hriechov, zasadol po pravici velebnosti na výsostiach“ (*Hebr* 1, 1-3).

Text *Listu Hebrejom* predstavuje Ježiša Krista nielen ako „objekt“ zjavenia sa Boha. Pápež vysvetľuje: „Boh sa zjavuje v Kristovi. Boh nám prináša spásu ,podľa svojho rozhodnutia a milosti, ktorú sme dostali v Ježišovi Kristovi pred večnými vekmi. No známou sa stala až teraz, keď sa zjavil náš Spasiteľ Ježiš Kristus. On zničil smrť a zjavil život a nesmrteľnosť evanjeliom“ (*2 Tim* 1, 9-10).“⁹

V tejto perspektíve pápež vysvetľuje aj blaženosť Petra (porov. *Mt* 16, 17) a prvých učeníkov, že videli, počuli a vlastnými rukami sa dotýkali Slova života, ktoré sa stalo telom (porov. *1 Jn* 1, 1; *Jn* 1, 4) – „ich blaženosť nespočíva natoľko v tom, že mohli fyzicky vidieť Krista, ako v skutočnosti, že im ho zjavil Otec (*Mt* 16, 17; *1 Pt* 1, 12)“.¹⁰ Z toho možno pochopiť, že Ježiš Kristus nie je len

⁶ Porov. *ibid.*, s. 123-125.

⁷ *Ibid.*, s. 125.

⁸ *Ibid.*, s. 125.

⁹ *Ibid.*, s. 126.

¹⁰ *Ibid.*, s. 126.

zjavovateľom Otca, ale aj ten, ktorého Otec zjavuje ľuďom. Je súčasne zjavujúci aj zjavovaný.

Ježiš Kristus je „najvyšším zjavením Otca“, pretože je najväčším darom, aký Otec uštedril ľuďom, to jest darom zjavenia svojej lásky. Apoštol Ján totiž píše: „Božia láska k nám sa prejavila v tom, že Boh poslal svojho jednorodného Syna na svet, aby sme skrze neho mali život“ (*Jn 4, 9*).¹¹

Pápež František napokon nezabudne zdôrazniť trojičný rozmer daru Krista, keďže „zjavenie Krista je Otcov dar a dielo Ducha a odovzdáva sa tomu, kto dovoľí, aby Duch zostúpil do jeho duše (porov. *1 Kor 14, 26.30; Fil 3, 15*)“.¹² Ježiš svojím pôsobením otvára priechod v prúde milosrdenstva, ktoré spolu s Otcom a Duchom chce vyliat' na zem.¹³

No konečným zjavením Ježiša Krista bude eschatologická udalosť, pretože sa udeje v plnosti „poza časnosť“.¹⁴ Deň *parúzie* bude dňom definitívneho zjavenia, spolu s konečným zjavením Božej slávy.

Zjavenie sa vo svetle týchto úvah javí kristologicky poznačené nielen v zmysle subjektívnom, ale aj v objektívnom – Kristus je „subjektom“, ale aj „objektom“ zjavenia. Je zjavujúcim a zároveň základným obsahom Božieho zjavenia.

Z toho istého dôvodu je okrem toho jasné, že zjavenie má v Kristovi zároveň teologickú aj antropologickú hodnotu, keďže zjavuje tajomstvo Boha a jeho plán s človekom.¹⁵

¹¹ Porov. *ibid.*

¹² *Ibid.*, ss. 126-127.

¹³ Porov. Pápež František, *Homília, Missa chrismatis* 24. marca 2016.

¹⁴ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, s. 127.

¹⁵ Pápež František má na mysli obsah záverečného dokumentu z Aparecidy; porov. Piata generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku,

2. Tvár milosrdenstva

Hoci je milosrdenstvo základnou témou biblického posolstva a ústrednou pravdou kresťanskej viery, teológia a filozofia ju dlhý čas obchádzali. Zostávala na okraji, ohraničená v rámci morálky a spravodlivosti.¹⁶ Zásluha pápeža Františka v kontinuite so svojimi bezprostrednými predchodcami¹⁷ spočíva v tom, že ju postavil do centra teologickej pozornosti a cirkevného života, keď ho už od začiatku svojho pontifikátu povýšil na „kľúčový termín“ svojej služby.¹⁸

7. apríla 2013, v deň Božieho milosrdenstva, začal v Bazilike sv. Jána v Lateráne svoju službu biskupa Ríma rozprávaním o skúsenosti milosrdenstva apoštola Tomáša. Zároveň pozval prítomných, aby vždy mali dôveru v Božie milosrdenstvo,¹⁹ ktoré sa zjavuje v Kristovi.

Dokument z Aparecidy. Učeníci a misionári Ježiša Krista, aby sme v ňom mali život, 31. mája 2007, 6: „Bol nám predovšetkým daný Ježiš Kristus, plnosť zjavenia Boha, poklad nevypočítateľnej ceny, „vzácná perla“, (porov. *Mt* 13, 45-46), Slovo, ktoré sa stalo telom, cesta, pravda a život pre mužov a ženy, ktorým otvára údel úplnej spravodlivosti a šťastia. On je jediný osloboditeľ a Pán, ktorý svojou smrťou a zmŕtvychvstaním zlomil železné reťaze hriechu a smrti; on zjavuje milosrdnú lásku Otca a povolanie, dôstojnosť a osud ľudskej osoby“.

¹⁶ Porov. W. Kasper, *Milosrdenstvo. Základný pojem evanjelia – kľúč ku kresťanskému životu*, Trnava, SSV 2015, ss. 7-36.

¹⁷ Pripomíname zvlášť Jána Pavla II., ktorý milosrdenstvu venoval svoju encykliku *Dives in Misericordia*, 30. novembra 1980, in *AAS* 72 (1980), 1177-1232. V tejto encyklike poľský pápež napísal: „Súčasný človek a svet majú veľkú potrebu milosrdenstva, aj keď ho často ignorujú“ (2); a znova: „Je potrebné, aby sa pravá tvár milosrdenstva znova zjavila svetu. Napriek mnohým predsudkom sa ukazuje ako osobitne potrebná pre túto dobu“ (6).

¹⁸ Porov. W. Kasper, *La sfida della misericordia*, Qiqajon, Magnano (BI) 2015, ss. 17-22.

¹⁹ Porov. Pápež František, *Homília*, Omša pri príležitosti uvedenia biskupa Ríma do rímskej katedrály, Bazilika sv. Jána v Lateráne, 7. apríla 2013.

V ňom sa prejavuje, ako to vyjadruje talianske slovo *misericordia* (zložené zo slov *miseria* a *cuore* – bieda a srdce) schopnosť Boha hľadiť na biednych a na ľudskú biedu; to jest v ňom sa prejavuje schopnosť Boha mať súcit s chudobnými a biednymi a starať sa o ich oslobodenie.

Keď Walter Kasper interpretuje cítenie a slová pápeža Františka, vysvetľuje nasledovne: „Tvrdenie ‚Boh je milosrdný‘ znamená, že Boh má srdce pre úbohých. On nie je Bohom takpovediac medzi oblakmi, bez záujmu o osud ľudí, ale nechá sa pohnúť a dojať biedou človeka. Je súcitným Bohom, Bohom ‚sympatickým‘ (v pôvodnom význame slova).“²⁰

Aby sme lepšie pochopili termín Božie milosrdenstvo, môže byť užitočné dodať aj spresnenie toho istého kardinála Kaspera ohľadom Božieho súcitu: „V pasívnom význame Boha sa nedotýka zlo. V tomto zmysle u Boha niet súženie a utrpenie. Pretože je Boh absolútne dokonalý, nedojíma sa, ale pre zvrchovanú lásku v zmysle aktivity a slobody sa nechá dojať a pohnúť biedou človeka. U Boha nie je súženie, ale súcit.“²¹

Písmo zjavuje, že aby Boh, „bohatý na milosrdenstvo“ (porov. *Ef* 2, 4), zachránil celé ľudstvo od biedy, vtelením Syna vzal túto biedu na seba, akoby bola jeho vlastná. Tak sa vtelenie Božieho Syna stalo základnou udalosťou milosrdenstva. Je to prvý čin milosrdnej Božej lásky, ktorý sa udial v Ježišovi Kristovi.²² On je milosrdenstvo, ktoré sa stalo telom. Najväčším prejavom milosrdenstva je teda skutočnosť, že sa Boží Syn osobne stal človekom. Svätý Augustín povedal: „Môže byť väčšie milosrdenstvo voči nám, nešťastníkom, ako to, ktoré viedlo Stvoriteľa neba zostúpiť z neba, a Stvoriteľa zeme odiať sa do smrteľného tela? On,

²⁰ W. Kasper, *La sfida della misericordia*, cit. dielo, s. 39.

²¹ *Ibid.*, ss. 39-40.

²² W. Kasper, *Milosrdenstvo. Základný pojem evanjelia – kľúč ku kresťanskému životu*, cit. dielo, s. 137. Podrobnejšie ohľadom témy milosrdenstva v Písme porov. aj K. Romaniuk, *La misericordia nella Bibbia*, Miláno, Ancora 1999.

ktorý vo večnosti zostáva rovný s Otcom, sa stal rovným nám v smrteľnej prirodzenosti. Takéto milosrdenstvo viedlo Pána sveta odiať sa do prirodzenosti sluhu.²³ Boh sa vo svojom milosrdenstve neuspokojil s odpustením ľudských hriechov, ale vzal na seba postavenie človeka.

„Ježiš Kristus je tvárou Otcovho milosrdenstva.“²⁴ Takto pápež František začína svoju bulu, ktorou vyhlasuje Mimoriadny svätý rok milosrdenstva. V tomto dokumente pápež vysvetľuje, že Otec potom, ako počas dejín spásy mnoho ráz a rozličným spôsobom prejavil svoje milosrdenstvo, v „plnosti času“ (*Gal 4, 4*) ho viditeľne zjavil v Ježišovi Nazaretskom, Synovi, ktorý sa narodil z Panny Márie. Odvolávajúc sa potom na konštitúciu Druhého vatikánskeho koncilu o Božom zjavení *Dei Verbum (DV)*, hovorí: „Ježiš z Nazareta svojím slovom, skutkami a celou svojou osobou²⁵ zjavuje Božie milosrdenstvo.“²⁶

Keď v tej istej bule pápež uvedie pastoračné a duchovné dôvody pre vyhlásenie svätého roka a termíny jeho otvorenia a priebehu, hneď sa zameria na teologické motívy jeho slávania, zvlášť na kristologický rozmer. Iba s pohľadom upretým na Ježiša a na „jeho milosrdnú tvár“ možno totiž zachytiť lásku Najsvätejšej Trojice, ktorú Kristus zjavuje v plnosti. On zjavil súcitnú lásku Boha voči hriešnikom, chudobným, chorým, vylúčeným a voči všetkým trpiacim.²⁷ Pápež píše: „Všetko v ňom hovorí o milosrdenstve. Nič v ňom nie je bez súcitu.“ A ďalej: „Vo všetkých týchto situáciách bol Ježiš pohnutý práve milosrdenstvom, s ktorým čítal v srdciach svojich poslucháčov a odpovedal na ich najoprávdivejšie potreby.“²⁸ Okrem toho pripomína súcitiť, aký Ježiš prejavil voči unaveným

²³ Sv. Augustín, *Sermo 207, 1* (PL 38, 1043).

²⁴ Pápež František, *Misericordiae vultus*. Bula, ktorou sa vyhlasuje Mimoriadny svätý rok milosrdenstva, Città del Vaticano 11. apríla 2015, 1. Pozri aj body 24 a 25.

²⁵ Porov. *DV*, 4.

²⁶ *MV*, 1.

²⁷ *Ibid.*, b. 8.

²⁸ *Ibid.*

a zničeným ľudom, ktorí ho nasledovali ako ovce bez pastiera (porov. *Mt* 9, 36), voči chorým, ktorých mu prinášali (porov. *Mt* 14, 14), voči zástupu, ktorý za ním šiel tri dni a pre ktorý rozmnožil chleby a ryby (porov. *Mt* 14, 14), voči naimskej vdove, ktorej vzkriesil jediného syna (porov. *Lk* 7, 12-15), voči posadnutému diablom v Geraze, ktorého oslobodil od „pluku“ nečistých duchov (porov. *Mk* 5, 12-15).

Pápež osobitne spomína epizódu povolania Matúša, keď Ježiš svojím „pohľadom plným milosrdenstva“²⁹ odpustil tomuto mužovi hriechy a vybral si ho, aby sa stal jedným z Dvanástich.³⁰ Keď vzhľadom na túto evanjelióvu scénu pápež, citujúc sv. Bédu Ctihodného,³¹ podotýka, že „Ježiš sa pozrel milosrdne na Matúša a vyvolil si ho: *miserando atque eligendo*“.³² Nato dôverným tónom dodáva: „Tento výraz ma vždy tak veľmi fascinoval, že som si ho zvolil sa svoje motto.“³³

Pápež má na mysli aj početné podobenstvá, ktoré odhaľujú súcit, milosrdenstvo a lásku Boha a učia nás žiť milosrdenstvo.³⁴ Píše: „Ježiš potvrdzuje, že milosrdenstvo nie je len spôsob, akým

²⁹ Pápež František tvrdí, že tajomstvo Ježiša sa skrýva v jeho pohľade (porov. *Evangelii gaudium*, EG 141), v pohľade plnom lásky a túžby voči celému svojmu ľudu (porov. EG 268) a plný lásky a milosrdenstva voči hriešnikom (porov. EG 269).

³⁰ „Takto si Ježiš počínal pri každom človeku, najmä pri hriešnikoch a vylúčených zo spoločnosti. Pozeral sa na nich tak, aby cítili, že niekto uznáva ich dôstojnosť, a oni sa obrátili, uzdravili, a po tomto prijatí sa z nich stali jeho učeníci“ (J. M. Bergoglio, „*Dôstojnosť a plnosť života*“, Homília na sviatok sv. Gaetana 7. augusta 2007, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, Milano, Rizzoli 2013, s. 197).

³¹ Béda Ctihodný, *Homília 21*.

³² „Vidit ergo publicanum et quia miserando atque eligendo vidit ait illi: *Sequere me*“ (Homília 21, 55: CCL 122, 149-150).

³³ MV 8.

³⁴ Porov. Pápežská rada pre napomáhanie novej evanjelizácie, *Le Parabole della Misericordia*, San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2015. Porov. W. Kasper, *Milosrdenstvo. Základný pojem evanjelia – kľúč ku kresťanskému životu*, cit. dielo, ss. 94-126.

koná Otec, ale stáva sa kritériom na pochopenie, kto sú jeho skutoční synovia.“³⁵ Preto pápež František venuje pozornosť podobenstvám o stratenej ovci, o stratenej drachme, o otcovi, ktorý mal dvoch synov (porov. *Lk* 15, 1-32) a podobenstvu o „nemilosrdnom sluhovi“, a vyrozpráva ich, aby vysvetlil odpustenie až sedemdesiatšedem ráz (porov. *Mt* 18, 21-35). „Ježiš je celý milosrdenstvom, Ježiš je celý láskou – je Boh, ktorý sa stal človekom. Každý z nás, každý z nás je stratenou ovcou, stratenou drachmou. Každý z nás je syn, ktorý premárnil svoju slobodu, keď šiel za nepravými idolmi, za preludmi šťastia, a všetko stratil. Ale Boh na nás nezabúda, Otec nás nikdy neopustí. Je trpezlivým otcom, stále na nás čaká!“³⁶

Milosrdenstvo sa však v plnosti zjavuje na Ježišovom kríži, v tajomstve jeho smrti a zmŕtvychvstania. Pápež František považuje kríž za konkrétny obraz Božieho milosrdenstva: „Veľký piatok je vrcholiacim okamihom lásky. Ježišova smrť na kríži, keď sa odovzdáva Otcovi, aby ponúkol spásu celému svetu, vyjadruje darovanú lásku až do konca a bez konca. Lásku, ktorá chce objat’ všetkých a nikoho nevyklučuje. Lásku, ktorá sa vzťahuje na všetky časy a všetky miesta – nevyčerpatel’ný zdroj spásy, z ktorého môže čerpať každý z nás, hriešnikov.“³⁷ Na kríži sa odohráva „dramatické stretnutie hriechu sveta s Božím milosrdenstvom“ (*EG* 285). Na Kristovom kríži sa v plnosti prejavuje veľkosť Božej lásky, ktorá sa nám dostáva zdarma,³⁸ a z nej pochádza jeho „súcit“ voči ľuďom.

³⁵ *MV* 9.

³⁶ Pápež František, *Anjel Pána*, Námestie sv. Petra, 15. septembra 2013.

³⁷ Pápež František, *Generálna audiencia*, Námestie sv. Petra, 23. marca 2016. Pozri aj nasledovnú úvahu: „Prečo kríž? Pretože Ježiš berie na seba zlo, špinu, hriech sveta, aj náš hriech, nás všetkých, a zmýva ho, zmýva ho svojou krvou, milosrdenstvom, Božou láskou“ (*Homília*, Kvetná nedeľa, XXVIII. svetový deň mládeže, Námestie sv. Petra, 24. marca 2013); porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Omelie Pasquali*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2014, 57.

³⁸ Boh položil na Ježišov kríž celú váhu našich hriechov, všetky nespravodlivosti, ktoré spáchal každý Kain proti svojmu bratovi, celú

Na vrchole zjavenia Božieho tajomstva je Kristovo veľkonočné tajomstvo, ktoré predstavuje konečné víťazstvo milosrdenstva nad ľudskou biedou. Keďže Kristus prijal kríž, svojím zmŕtvychvstaním plne zjavuje Boha, ktorý má súcit a milosrdnú lásku, mocnejšiu než zlo a smrť. Kristus, ktorý zvíťazil nad hriechom a smrťou, naďalej pôsobí v prítomnosti, všade zasievajúc zárodky nového života: „Kristovo vzkriesenie všade vyháňa kľičky tohto nového sveta; a aj keď ich zotnú, ony znova vyklíčia, lebo Pánovo vzkriesenie už preniklo skrytý dej týchto dejín; veď Ježiš nevstal z mŕtvych nadarmo“ (EG 278). Vo svetle veľkonočného tajomstva sa teda Kristus javí ako definitívne milosrdenstvo a jeho živé, historicko-spásonosné a zároveň eschatologické znamenie.³⁹

Milosrdenstvo nie je len obyčajná Božia vlastnosť alebo jeho atribút, ale je to podstata Božej lásky, ako sa prejavila v Ježišovi Kristovi. Podľa pápeža Františka je milosrdenstvo „pulzujúcim srdcom evanjelia“,⁴⁰ ktoré neustále vyviera a prúdi ako veľká rieka z najhlbšieho vnútra Božieho tajomstva, to jest zo srdca Najsvätejšej Trojice.⁴¹

Keď pápež v apoštolskej exhortácii EG vysvetľuje, že v katolíckom učení je istá „hierarchia“ právd viery na základe ich

trpkosť Judášovej a Petrovej zrady, všetku márnomyseľnosť mocnárov, všetku aroganciu falošných priateľov. Bol to kríž ťažký ako noc tých, ktorí sú opustení, ťažký ako smrť drahej osoby, ťažký, pretože obsahoval celú ohyznosť zla. No predsa je to aj kríž slávnostný ako úsvit v dlhej noci, pretože predstavuje celú Božiu lásku, ktorá je väčšia než naše nepravosti a naše zrady. Na kríži vidíme obludnosť človeka, keď sa nechá viesť zlom, no vidíme tu aj nesmiernosť Božieho milosrdenstva, Boha, ktorý s nami nezaobchádza podľa našich hriechov, ale podľa svojho milosrdenstva. Stojac pred Kristovým krížom vidíme, a to priam na dotyk rúk, ako sme nekonečne milovaní. Pred Kristovým krížom sa cítime byť „deťmi“, a nie „vecami“ či „predmetmi“, ako hovorieval sv. Gregor Naziánsky, keď sa obracal na Krista [...]“ (Pápež František, *Prihovor*, Via crucis v Koloseu, Veľký piatok, 18. apríla 2014).

³⁹ Porov. pápež Ján Pavol II., *Dives in misericordia* 8.

⁴⁰ MV 12.

⁴¹ Porov. *Ibid.* 25.

schopnosti vyjadriť srdce evanjelia, píše, že základným jadrom je „krása spásonosnej Božej lásky, ktorá sa zjavila v Ježišovi Kristovi ukrižovanom a vzkriesenom“⁴² (EG 36). Keďže aj morálne učenie Cirkvi podlieha istej „hierarchii“ právd, pápež citátom zo sv. Tomáša Akvinského⁴³ tvrdí, že milosrdenstvo je najväčšie zo všetkých čností (porov. EG 37).

K týmto témam sa vracia aj apoštolskom liste *Misericordia et misera* napísanom na záver svätého roka,⁴⁴ kde zvlášť vystupuje do popredia evanjeliový obraz stretnutia Ježiša s cudzoložnicou (porov. *Jn* 8, 1-11). Vychádzajúc z komentára sv. Augustína pápež poukazuje na to, ako sa „všetko odkrýva“ a „všetko rieši“ v milosrdenstve, ktoré sa konkrétnym spôsobom prejavuje v stretnutí s Ježišom Kristom: „Ježiš sa stretol s istou ženou. Ona, cudzoložnica a podľa Zákona odsúdená na trest ukameňovaním; on, ktorý svojim hlásaním a úplným sebaobetovaním, ktoré ho doviedlo až na kríž, znovu priviedol Mojžišov zákon k jeho pravému pôvodnému zmyslu. V jeho centre nie je zákon a právna spravodlivosť, ale Božia láska, ktorá dokáže čítať v srdci každého človeka a porozumieť jeho najskrytejšej túžbe; láska, ktorá má mať prednosť pred všetkým. V tomto evanjeliomom rozprávaní sa však nestretá abstraktný hriech a abstraktný súd, ale hriešnica a Spasiteľ. Ježiš sa pozrel tej žene do očí a čítal v jej srdci. Našiel tam túžbu po pochopení, odpustení a oslobodení. Biedu hriechu zahalilo milosrdenstvo lásky.“⁴⁵ V centre tajomstva súcitu a milosrdenstva je vždy Ježiš Kristus – v ňom sa

⁴² Časť vety kurzívou je pápežov text.

⁴³ Citovaný text je nasledovný: „Milosrdenstvo je samo osebe najväčšou čnosťou – jeho obsahom je dávať druhým, a čo je ešte dôležitejšie, dvíhať ich slabosti. Milosrdenstvo je osobitnou úlohou pre tých, ktorí sú nadriadení – veď sa hovorí, že byť milosrdným je Bohu vlastné, a práve v milosrdenstve sa osobitne prejavuje jeho všemohúcnosť“ (*Summa Theologiae*, II-II, q. 30, art. 4). V poznámkach potom pridáva aj citáciu iného textu sv. Tomáša Akvinského: *Summa Theologiae*, II-II, q. 30, art. 4, ad 1.

⁴⁴ Porov. Pápež František, *Misericordia et misera*, apoštolský list na záver Mimoriadneho svätého roka milosrdenstva, Città del Vaticano, 20. novembra 2016.

⁴⁵ *Ibid.* 1.

prejavuje primát Božej lásky voči hriešnemu človeku, ktorý potrebuje pomoc.

V prvej encyklike podpísanej pápežom Františkom *Lumen fidei* (LF),⁴⁶ ktorej prvá redakcia bola dielom pápeža Benedikta XVI., čítame: „Jadrom biblickej viery je Božia láska, jeho konkrétna starostlivosť o každého človeka, jeho plán spásy, ktorý zahŕňa celé ľudstvo i celé stvorenie a ktorý vrcholí vtelením, smrťou a vzkriesením Ježiša Krista“ (LF 54).

V tomto bode je dôležité podčiarknuť ešte teologický a kristologický dopad milosrdenstva. Keď pápež postavil do centra viery a kresťanského i cirkevného života milosrdenstvo, ponúkol príležitosť uvažovať nad základným obsahom biblického posolstva a zjavenia Boha v Kristovi, ale aj lepšie pochopiť kresťanskú novosť, hodnotu vtelenia a vzťahu človeka s Bohom. Kristovo vtelenie totiž vzhľadom na predchádzajúce filozofické koncepcie a náboženské tradície radikálne obrátilo naruby vzťah medzi človekom a Bohom a logiku spásy.⁴⁷ V kresťanskej perspektíve sa spása nedosahuje namáhavou cestou askézy k Bohu a Božím skutočnostiam z ľudskej iniciatívy. Kresťanskou novosťou je to, že Slovo sa stalo telom a vzalo na sebe ľudské postavenie. A teda nie človek preberá iniciatívu priblížiť sa Bohu, lebo iniciatívu prevzal Boh, a svojim súcitom a milosrdenstvom vtelením Syna zostúpil k človeku.⁴⁸

⁴⁶ Pápež František, *Lumen fidei*, encyklika, 29. júna 2013.

⁴⁷ Porov. R. Cantalamessa, *Il volto della misericordia. Piccolo trattato sulla divina e sulla umana misericordia*, San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2015, 25-28.

⁴⁸ „Z radostného nazerania na tajomstvo pre nás narodeného Božieho Syna môžeme odvodiť dve úvahy. Prvou je to, že vo Vianociach sa Boh zjavuje nie ako niekto, kto je hore a riadi vesmír, ale ako ten, ktorý sa znižuje. Boh sa znižuje, zostupuje na zem maličký a chudobný. Znamená to, že ak sa mu chceme pripodobniť, nemôžeme sa vyvyšovať nad iných, ale tým skôr sa znížiť, vložiť sa do služby, stať sa malými pre malých, chudobnými pre chudobných. [...] Druhý dôsledok: Ak sa Boh skrze Ježiša Krista priblížil človeku až natoľko, že sa stal jedným z nás, znamená to, že čokoľvek

Jasným dôvodom tohto obratu, týkajúceho sa Boha a človeka v Kristovi, je láska, to jest milosrdenstvo. Svätý Ján napísal: „Láska je v tom, že nie my sme milovali Boha, ale že on miloval nás a poslal svojho Syna ako zmiernu obeť za naše hriechy. [...] My milujeme, pretože on prvý miloval nás“ (1 Jn 4, 10. 19).

V apoštolskej exhortácii *EG* okrem toho nachádzame, že Božia láska, ktorá sa prejavila v Ježišovi Kristovi, je prameňom všetkých ľudských radostí (porov. *EG* 7). Pápež František tvrdí, že stredom a podstatou kresťanského ohlasovania je „Boh, ktorý prejavil svoju nesmiernu lásku v Kristovi ukrižovanom a vzkriesenom“, je „večné evanjelium“ (Zjv 14, 6), je „ten istý včera i dnes a naveky“ (Hebr 13, 8), ale „jeho bohatstvo a krása sú nevyčerpatelne“ (*EG* 11). Ježiš Kristus je totiž schopný zrušiť jednotvárne schémy, do ktorých ho ľudia vo svojej domýšľavosti chcú uväzniť, a prekvapuje svojou božskou tvorivosťou.

Ide o tému, ktorá sa objavila v homílii omše kardinála Bergoglia v októbri 2002⁴⁹ pri príležitosti 3. kongresu komunikátorov. S odvolaním sa na milosrdného Samaritána hovoril o kráse lásky: „V Ježišovi, ktorý zomrel na kríži a nemal zjav ani vzhľad, aký by mohol ponúknuť očiam sveta alebo televíznym kamerám, žiari krásou svojej úžasnej lásky Boha, ktorý dáva za nás svoj život. Je to krása skutkovej lásky, tej, akú majú svätí.“⁵⁰ Krása Božej lásky žije v Ježišovi Kristovi ukrižovanom a vzkriesenom a v jeho milosrdnej prítomnosti medzi ľuďmi.

urobíme niektorému bratovi alebo sestre, urobíme jemu“ (Pápež František, *Generálna audiencia*, Námestie sv. Petra, 18. decembra 2013).

⁴⁹ *Komunikátor, kto je tvoj blížny?* Homília na 3. kongrese komunikátorov, október 2002, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, ss. 112-122.

⁵⁰ *Ibid.* s. 119.

3. Epifánia dejín

Z kristologického základu zjavenia sa Božej lásky a jeho milosrdenstva vyplýva pre Cirkev a pre všetkých kresťanov záväzok otvoriť si srdce a byť súcitnými v situáciách neistoty a utrpenia, ktoré sužujú svet.

Pápež František v bule vyhlásenia svätého roka sa s odvolaním na scénu posledného súdu, ktorý spočíva v postoji, akí ľudia zaujali voči hladným, smädným, cudzincom, nahým, chorým alebo uväzneným (porov. *Mt* 25, 31-46), odporúča praktizovať skutky telesného⁵¹ a duchovného⁵² milosrdenstva. Píše: „V každom z týchto ‚najmenších‘ je prítomný sám Kristus. Jeho telo sa znova stáva viditeľným, ako telo zmučené, doráňané, bičované, vyhladnuté, na úteku... aby sme ho spoznali, dotýkali sa ho a starali sa oň.“⁵³

Potom komentuje rozprávanie o Ježišovej návšteve v nazaretskej synagóge (porov. *Lk* 4, 16-21), keď vstal, aby prečítal pasáž z proroka Izaiáša o poslaní. Cez slová „Duch Pána je nado mnou, lebo ma pomazal, aby som hlásal evanjelium chudobným. Poslal ma oznámiť zajatým, že budú prepustení, a slepým, že budú vidieť; utláčaných prepustiť na slobodu a ohlásiť Pánov milostivý rok“ (*Iz* 61, 1-2), pápež vysvetľuje, že je záväzkom kresťanov „prinášať slovo a gesto útechy chudobným, ohlasovať oslobodenie tým, ktorí sú v modernej spoločnosti väzňami novodobých druhov otroctva, navracat' zrak tým, čo nevidia, lebo sa stiahli do seba, a dôstojnosť všetkým, ktorým bola odňatá. Ježišovo ohlasovanie sa

⁵¹ Sedem skutkov telesného milosrdenstva: dávať jesť hladným, dávať piť smädným, prichýliť pocestných, odievať nahých, navštevovať chorých, poskytovať pomoc väzňom, pochovávať mŕtvych.

⁵² Sedem skutkov duchovného milosrdenstva: poučat' nevedomých, dobre radiť pochybujúcim, tešiť zarmútených, napomínať hriešnikov, odpúšťať ubližujúcim, tpežlivo znášať krivdu a modliť sa za živých i mŕtvych.

⁵³ *MV* 15.

môže stať znova viditeľným v odpovediach viery, ktoré majú kresťania dávať svojim svedectvom.“⁵⁴

Kardinál Kasper poznamenáva, že pre pápeža Františka milosrdenstvo nie je len sociálna alebo cirkevná čnosť, ale má kristologický a mystický rozmer s koreňmi ponorenými do Svätého písma a patristickej tradície. Píše: „Ježiš prišiel hlásať evanjelium, radostnú zvesť chudobným (porov. *Lk* 4, 18), on, ktorý je bohatý, sa znížil, stal sa chudobným a slabým až na kríž (porov. *2 Kor* 8, 9). Táto *kenosis*, to jest toto zníženie sa, zrieknutie sa seba a poníženie pokračuje v jeho mystickom tele, ktorým je Cirkev, pokračuje v chudobných. Pápež František často opakuje, že v ranách trýznených sa môžeme dotýkať Ježiša. Čo sme urobili chudobným a biednym, urobili sme jemu samému (porov. *Mt* 25, 40).“⁵⁵

Pápež teda predstavuje milosrdenstvo ako „základný rozmer Ježišovho poslania“, ale hovorí aj o „primáte milosrdenstva“ ako o pravidle života učeníkov⁵⁶ a celej Cirkvi. V *EG* píše: „Cirkev musí byť miestom nezištného milosrdenstva, kde sú všetci prijatí a milovaní, kde nájdú odpustenie a povzbudenie žiť dobrým životom podľa vzoru evanjelia“ (*EG* 114).

„Predovšetkým v dobe, ako je tá naša, plná veľkých nádejí a silných protirečení, prvou úlohou Cirkvi je uvádzať všetkých do veľkého tajomstva Božieho milosrdenstva rozjímaním nad Kristovou tvárou. Cirkev je povolaná byť ako prvá opravdivou svedkyňou milosrdenstva tým, že ho bude vyznávať a prežívať ako jadro zjavenia Ježiša Krista.“⁵⁷

„Epifánia Boha v Kristovi, zjavenie jeho daru, sa neskončila Ježišovou pozemskou existenciou. Bude sa naďalej odovzdávať počas dejín „z viery k viere“, vďaka mužom a ženám, ktorí ju prijali

⁵⁴ *Ibid.*, 16.

⁵⁵ W. Kasper, *La sfida della misericordia*, cit. dielo, s. 55.

⁵⁶ *MV* 20.

⁵⁷ *Ibid.*, 25.

do svojho života, stali sa učeníkmi a apoštolmi ďalších ľudí.⁵⁸ Táto myšlienka predstavuje obraz Krista ako zjavovateľa Boha v jeho pozemskej existencii, ale trvá aj na skutočnosti, že zjavenie pokračuje vďaka mužom a ženám, ktorí prijali a prijímajú Kristovo zjavenie.⁵⁹ Tu možno zachytiť kristologický rozmer zjavenia v živote a slovách Ježiša, ale aj v odovzdávaní viery všetkým, ktorí ako účastní na Kristovom tajomstve „stávajú sa učeníkmi a apoštolmi ďalších“. Pre všetkých mužov a ženy, ktorí sa stávajú učeníkmi a apoštolmi, platí, čo svätý Pavol píše o sebe: „Zapáčilo sa mu vo mne zjaviť svojho Syna“ (*Gal 1, 15-16*).

Pápež František tvrdí: „Od Krista, ktorý sa nám zjavuje, prijímame poslanie apoštolov (*Rim 1, 5*) a je to sám Kristus, ktorý hovorí a koná našim prostredníctvom (*Rim 15, 18*). On nie je slabý, ale mocný, vďaka kázaniu, ktoré sa v nás rodí, keď sme prijali jeho zjavenie (*2 Kor 13, 3*).“⁶⁰ Ježiš zjavuje ľuďom, ale zjavuje aj v ľuďoch a prostredníctvom ľudí. V počúvaní učeníkov všetkých čias sa teda odohráva počúvanie samého Ježiša.

Možno povedať, že zjavovanie sa Boha sa deje stále spôsobom vtelenia Syna, v tele mužov a žien všetkých čias. Pápež František hovorí: „Epifánia Boha, ktorú prijímame, sa stáva v živote učeníka telom, a odovzdávať ju možno len takýmto ‚vtelením‘. Teda nie slovami tela a krvi, ani vďaka ľudskej múdrosti, ale prostredníctvom pohoršenia, nutnosti kríža. Môže ju odovzdávať len *martyrion*, to jest svedok.“⁶¹

⁵⁸ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo s. 118.

⁵⁹ Pápež cituje nasledovné texty z Nového zákona: *2 Tim 1,5; Gal 1,15-16; Jn 21,1; 1 Kor 9,1; 15,8; 15,11; Ef 3, 5 a Rim 16,25-27*.

⁶⁰ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo s. 119.

⁶¹ *Ibid.*, ss. 119-120.

2. KAPITOLA

TELO A KRÍŽ

Telo a kríž predstavujú dva základné momenty Kristovho tajomstva – vtelenie a Veľkú noc, alebo dva póly, v rámci ktorých Boží Syn, ktorý prišiel na svet pre spásu ľudí, splňa svoje poslanie. Celá pozemská existencia Krista sa odohrávala medzi vtelením a Veľkou nocou.

Telo a kríž sú okrem toho nutné zložky pre skutočnosť a autentickosť vtelenia. Kresťanská viera sa zakladá na tom, že Boží Syn sa stal telom, a na reálnej konkrétosti osoby Krista a jeho príbehu. Proti tým, čo „by chceli Krista čisto duchovného, bez tela a bez kríža“ (*Evangelii gaudium* 88, *EG*), sa autentická kresťanská viera sústreďuje pravdu vtelenia Božieho Syna a na pravdu o jeho tele a kríži.

„Telo“ a „kríž“ teda v reflexii pápeža Františka naberajú na teologickej, duchovnej a pastoračnej rovine veľkú dôležitosť. Tvoria súradnice, ktoré umožňujú pochopiť identitu osoby Krista a jeho poslanie, ako aj kresťanského povolania a poslanie.

1. Vtelenie

Kristus, Božie Slovo, skrze ktorého bolo všetko stvorené, sa stalo telom (*Jn* 1, 14). V encyklike *Laudato si'* (*LS*) pápež František píše: „Jedna osoba z Trojice vstúpila do stvoreného kozmu a mala účasť na jeho osude až na kríž. Od začiatku sveta, ale predovšetkým od začiatku vtelenia pôsobí Kristovo tajomstvo skrytým spôsobom v celku prirodzenej reality bez toho, aby tým narušilo jej autonómiu“ (*LS* 99).

Ježiš Kristus je vtelením živého Boha, ten, ktorý prináša človeku Boží život. Je ten, ktorý zoči-voči smrti, hriechu a egoizmu prijíma, miluje, odpúšťa a dáva život.⁶²

V tajomstve vtelenia pápež kontempluje Pánov príchod na svet a skutočnosť, že sa „ako Stvoriteľ prišiel stať sa človekom“, prijal prechod „z večného života do časnej smrti“⁶³ a „narodil sa v tej najväčšej chudobe, a po utrpeniach každého druhu zomrel na kríži.“⁶⁴

„Ježišovo narodenie je prejavom toho, že Boh sa ‚zaradil‘ raz a navždy na stranu človeka, aby nás spasil, aby nás pozdvihol z prachu našich bied, našich ťažkostí, našich hriechov.“⁶⁵ V úvahe o rehoľnom živote s titulom „Stať sa uchovávateľmi dedičstva“⁶⁶ Bergoglio napísal: „Boh nášho jezuitského dedičstva je *Boh vtelený* – Ježiš Kristus, náš Pán, ktorého sme naším povolaním spoločníkmi. Boh si uprostred nás postavil svoj stan (porov. *Jn 1, 14* [...]) a stal sa ‚naším‘. Ježiš nám neprináša spásu a nezhrmažďuje nás len svojou smrťou a zmŕtvychvstaním, ako by to mohlo vyplývať z obmedzujúcej kristológie, ale samou osobou Ježiša Krista – Pána, ktorý sa vtelil, narodil, staral sa o druhých, vyučoval, trpel, zomrel, vstal a zostáva s nami.“⁶⁷

1.1 Kristovo telo

Keď sa Boží Syn stal človekom, úplne sa zaradil do života ľudí – prijatím tela prijal aj jeho „kultúru, spôsob existencie, kategórie

⁶² Porov. Pápež František, *Homília*, Omša na Deň „Evangelium vitae“, Námestie sv. Petra, 16. júna 2013.

⁶³ Ignác z Loyoly, *Duchovné cvičenia*, Trnava, Dobrá kniha 2005, bod 53.

⁶⁴ Ignác z Loyoly, *Duchovné cvičenia*, cit. dielo, bod 116.

⁶⁵ Pápež František, *Generálna audiencia*, 18. decembra 2013.

⁶⁶ Porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Nel cuore di ogni padre. Alle radici della mia spiritualità*, Miláno, BUR Rizzoli 2016, ss. 26-34. V knižke, ktorú zostavil sám Bergoglio, sú zozbierané meditácie a spisy prevažne duchovného charakteru, ktoré odkrývajú ignaciánske a jezuitské korene jeho myslenia a jeho duchovnosti.

⁶⁷ Porov. *Ibid.*, s. 29.

myslenia, jazyk, hodnoty, dejiny...“⁶⁸ Kristova prítomnosť medzi ľuďmi sa uskutočnila ideálne alebo idylicky, ale do reálneho sveta, poznačeného mnohými rozdeleniami, zlobou, chudobou, spupnosťou, násilím a vojnami.

Vtelením Syna chcel Boh zdieľať ľudské pomery natoľko, že sa v osobe Ježiša, pravého človeka a pravého Boha, stal jedno s ľuďmi.⁶⁹ On sa „naozaj“ stal človekom a „naozaj“ prijal poslanie, ktoré mu zveril Otec, pokorne ho završil až po vrcholné vlastné poníženie.

Keď sa pápež František v katedrále v Cagliari prihovril chudobným a vážnom, povedal: „Keď sa pozeráme na Ježiša, vidíme, že si vybral cestu pokory a služby. Ba čo viac, on sám osobne je touto cestou. Ježiš nebol nerozhodný ani indiferentný, bez záujmu o dianie – urobil rozhodnutie a doviedol ho do konca. Rozhodol sa stať sa človekom a ako človek stať sa sluhom, až na smrť na kríži. Toto je cesta lásky – inej niet.“⁷⁰

Ježišov spôsob existencie a životný štýl možno plne vyjadriť kategóriami pokory a služby až na smrť.⁷¹ Jeho príbeh nebol totiž

⁶⁸ *Ibid.*, s. 257.

⁶⁹ Porov. Pápež František, *Generálna audiencia*, 18. decembra 2013.

⁷⁰ Pápež František, *Prihovor k chudobným a vážnom*, Cagliari, 22. septembra 2013.

⁷¹ „Toto slovo nám odhaľuje štýl Boha a v dôsledku toho aj to, aký má byť kresťan – pokorný. Štýl, ktorý nás nikdy neprestane prekvapovať a uvádzať do krízy – na poníženého Boha sa nikdy nedá privyknuť! Poníženie sa je v prvom rade štýlom Boha – Boh sa pokoruje, aby kráčať so svojim ľuďom, aby znášal jeho nevernosti. [...] Toto je Božia cesta, cesta pokory. Toto je Ježišova cesta, inej niet. A nejestvuje pokora bez uponíženia. Kráčajúc touto cestou až do konca, Boží Syn prijal «prirodzenosť sluhu» (porov. *Flp* 2,7). Pokora totiž znamená aj službu, znamená dať priestor Bohu zrieknutím sa seba samých, „zbavením sa seba samých“, ako hovorí Písmo (porov. *Flp* 2,7). Toto zrieknutie sa seba je najväčším uponížením“ (Pápež František, *Homília*, Kvetná nedeľa, 30. svetový deň mládeže, Námestie sv. Petra, 29. marca 2015).

osud, ktorému by sa pasívne podriadil, ale cesta, na ktorej sa s plnou dôverou zveruje Otcovi, aby mu dal dobrovoľnú odpoveď odovzdanosti na jeho lásku.⁷² Kristus prišiel na svet, aby plnil Božiu vôľu a jeho obeta sa stala dôvodom ospravedlivenia a spásy.⁷³

Pravda vtelenia, spočívajúca v pokore a službe, nepripúšťa teda „duchovné zosvetštenie“, ktoré sa skrýva za zdanie nábožnosti a lásky k Cirkvi, pretože je to spôsob, ako vyhľadávať vlastné záujmy namiesto Kristových (porov. *Fil* 2, 21). Je to zosvetštenie, ktoré sa prejavuje či už gnostickým postojom tých, čo považujú vieru za čisto subjektívnu záležitosť a prežívajú ju uzavretí do seba. Alebo v neopelagiánskom, „egocentrickom a prometeovskom“ postoji tých, čo sa spoliehajú len na vlastné sily a cítia sa byť nadradení nad druhými pre domnelé doktrinálne alebo disciplinárne istoty, ktoré však vedú „k narcistickému a autoritatívnemu elitárstvu“ (*EG* 94). Toto je nebezpečenstvo elitárskej Cirkvi, ktorú charakterizuje „manažérsky funkcionalizmus“, ale chýba jej pečať vteleného, ukrižovaného a vzkrieseného Krista“ (*EG* 95). Takéto postoje vytvárajú obmedzujúci obraz o kresťanstve, lebo vysúvajú na okraj postavu Krista a zľahčujú dopad vtelenia.

Hoci môže mať zosvetštenie zjav dobra, predstavuje „strašnú skazenosť“. Pápež varuje: „Treba sa jej vyhnúť, a to tak, že Cirkev pohneme k vychádzaniu zo seba samej, k misii zameranej na Ježiša Krista, na snahu pomáhať chudobným. Nech nás Boh chráni od zosvetšenej Cirkvi, ktorá sa skrýva pod duchovným a pastoračným závojom! Toto dusivé zosvetštenie sa dá vyliečiť ochutnaním čerstvého závanu Ducha Svätého, ktorý nás oslobodzuje od toho, aby sme sa koncentrovali len na seba a schovávali sa v predstieranom

⁷² „Ježiš neprežíva túto lásku, ktorá vedie k pasívnej obeti alebo ako fatálny osud. Iste, že neskrýva hlboké ľudské znepokojenie pred násilnou smrťou, ale v plnej dôvere sa zveruje Otcovi. Ježiš dobrovoľne prijal smrť, aby odpovedal na lásku Boha Otca v dokonalej jednote s jeho vôľou, a aby tak dokázal svoju lásku k nám“ (Pápež František, *Generálna audiencia*, 27. marca 2013).

⁷³ Porov. Pápež František, *Homília*, Omša v Dome svätej Marty, 27. januára 2015.

náboženstve, v ktorom niet Boha. Nedajme si ukradnúť evanjelium!“
(EG 97)

1.2 Krehkosť tela

Spásonosná pravda vtelenia sa neprejavuje vonkajšími znakmi zosvetštenia. Prejavuje sa v krehkosti Kristovho tela, ktoré sa ponúka ako dar ľuďom. V krehkosti Kristovho tela sa skrýva dôvod spásy a zdieľania.⁷⁴

Téma krehkosti Kristovho tela, o ktorej sa hovorí prevažne v eucharistickom kontexte, má veľkú kristologickú dôležitosť. V kázňach kardinála Bergoglia sa nachádza viackrát, najmä počas omši svätenia olejov na Zelený štvrtok a na slávnostiach Božieho tela.

Keď sa Bergoglio v homílii, ktorú mal na Božie telo v roku 2003,⁷⁵ odvolal na evanjeliové rozprávanie o poslednej večeri, považuje krehkosť „nie za zranenie, za slabosť, ktorá si vyžaduje veľkú starostlivosť, ale za nástroj života. Krehkosť Eucharistie plná lásky.“⁷⁶ Definuje ju ako „krehkosť, ktorá prekypuje láskou a zdieľaním“.⁷⁷

Okrem toho, že sa Pán stal chlebom života, vo svojej krehkosti sa v tomto zdieľanom chlebe láme a dáva. V tejto krehkosti sa skrýva tajomstvo Krista a tajomstvo života každého človeka a celého sveta.

⁷⁴ Porov. J. M. Bergoglio, *Il tesoro della nostra creta*, List katechétom, august 2003, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, s. 357.

⁷⁵ J. M. Bergoglio, „*Lámam ho a dával*“, *Homília, Corpus Domini*, 2003, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, ss. 314-317.

⁷⁶ *Ibid.*, s. 314.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 314.

Ježiš pri poslednej večeri sa totálne odovzdáva tým, že „láme“ sám seba. Eucharistické gesto vyjadruje dynamiku Kristovho vtelenia – vtelil sa a na kríži „polámal“ svoj život, aby sa mohol celostne dať ako chlieb života a ako dar spásy pre všetkých ľudí. Možno povedať, že krehkosť eucharistického chleba ako chleba života plne vyjadruje spásonosnú moc krehkosti tela prijatého vtelením. Bergoglio tvrdí: „V Eucharistii je krehkosť silou. Silou lásky, ktorá sa urobila slabou, aby ju bolo možné prijať. Silou lásky, ktorá sa štiepe, aby živila, dávala život a aby bolo možné solidarne sa o ňu podeliť. Ježiš, ktorý láme chlieb svojimi rukami! Ježiš, ktorý sa dáva v Eucharistii!“⁷⁸

Ježišovo posolstvo nádeje a daru spásy je prítomné v Pánovej láskyplnej krehkosti Eucharistie. V tomto svetle sa Ježišova krehkosť stáva silou spásy a v ňom aj ľudská krehkosť nadobúda nový zmysel.⁷⁹ Ako totiž Bergoglio spresnil v ďalšej homílii na slávnosť Božieho tela,⁸⁰ svojou smrťou na kríži sa stal živým chlebom, „schopným premieňať množstvo na spoločenstvo“⁸¹, tvoriť komunitu a živiť nádej a solidaritu.⁸²

⁷⁸ *Ibid.*, 315.

⁷⁹ Porov. *Ibid.*, ss. 316-317.

⁸⁰ J. M. Bergoglio, „Začal im hovoriť o Božom kráľovstve“, *Homília na Božie telo*, 2004, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, ss. 318-321.

⁸¹ *Ibid.*, s. 320.

⁸² V ďalšej homílii na Božie telo Bergoglio hovorí, že rozprávanie o poslednej večeri obsahuje pozvanie prejsť spolu s Ježišom a učeníkmi dvomi cestami, ktorých protagonistom je eucharistický chlieb. Prvou je cesta, ktorá vedie k Eucharistii. Druhou je cesta nádeje, ktorá z Eucharistie vychádza (porov. *Pán kráča po našom boku, Homília na Božie telo* 2006, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, s. 326).

1.3 „Obmedzené“ vtelenie

V meditácii „Viera našich otcov“,⁸³ cieľom ktorej bolo zachovanie a odovzdávanie celistvej a plodnej viery, spočívajúcej na náboženskej identite a patričnosti do Cirkvi, Bergoglio sa zastavuje, aby pripomenul „katolícky obraz Boha“. Hovorí: „Nie je to postava, ktorá by nebola prítomná. Je to *otec*, ktorý pomáha rásť, každodenný chlieb, ktorý živí, milosrdný, ktorý stojí po boku vo chvíľach, keď nepriateľ používa jeho deti. Je to otec, ktorý dá svojmu synovi, o čo prosí, ak je to vhodné, ale vždy ho pohladí. Znamená to prijať, že náš Boh sa vyjadruje *obmedzene*, a v dôsledku toho to znamená prijať hranice nášho pastoračného vyjadrovania (byť vzdialení od ponímania niekoho, kto má kľúč od sveta, kto nepozná námahu, kto žije hnaný hystériou a ilúziami).“⁸⁴

Keď sa potom Bergoglio odvoláva na apoštolskú exhortáciu *Evangelii nuntiandi* (EN) Pavla VI., pokračuje týmito slovami: „Ježiš, ktorý vyhlasuje, že Boh sa vo svojom vtelení vyjadril obmedzene, chcel zdieľať život s ľuďmi, a to je *vykúpenie*. Spása nestojí len na „Kristovej smrti a vzkriesení“, ale na vtelenom Kristovi, ktorý prišiel na svet, postil sa, kázal, staral sa o druhých, zomrel a vstal. Ježišove zázraky, útechy, slová, to všetko prináša spásu. Chcel nás totiž poučiť, že syntézy *sa robia*, nedostávame sa k nim ako k hotovým; že slúžiť svätému Božiemu ľudu znamená sprevádzať ho ohlasujúc mu deň čo deň spásu, a nie strácať sa pohľadom na nedosiahnuteľné vrcholky, na ktoré nám nestačia sily“.⁸⁵

Zvlášť zaujímavý je pojem „obmedzené vtelenie“. Je to obraz, ktorý nemá vypovedať o ohraničenosti vtelenia preto, že niečo chýba, alebo je nedostačujúce. Naopak, chce vyjadril myšlienku, že vtelenie je vyjadrenie „obmedzujúce“ Boha a jeho moc vo vzťahu k vykúpeniu človeka. Znamená to, že vtelenie je dielo „na mieru“

⁸³ Porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Nel cuore di ogni padre. Alle radici della mia spiritualità*, cit. dielo, ss. 127-135.

⁸⁴ *Ibid.*, ss. 131-132.

⁸⁵ *Ibid.*, s. 132.

človeka, alebo „na mieru“ svojho cieľa, ktorým je zdieľanie ľudského života kvôli uskutočneniu Božieho plánu spásy všetkých ľudí. Toto „obmedzené“ dielo je dielom vykúpenia ľudí.

„Obmedzené“ vtelenie je vyjadrením bezhraničnej lásky Boha, ktorý prijatím ľudského tela oslobodzuje všetkých ľudí a aj ľudské vzťahy. Na vysvetlenie spojenia medzi vyznávaním viery a sociálnym záväzkom pápež František hovorí: „Vyznávať, že Boží Syn vzal na seba naše ľudské telo, znamená, že každá ľudská osoba bola pozdvihnutá až k samému Božiemu srdcu. Vyznávať, že Ježiš vylial svoju krv za nás, nám bráni, aby sme čo len zapochybovali o bezhraničnej láske, ktorá zušľachtľuje každé ľudské bytie. Vykúpenie má sociálny rozmer, pretože v Kristovi Boh nevykúpil len jednotlivú osobu, ale aj vzájomné vzťahy medzi ľuďmi“⁸⁶ (EG 178).

1.4 Vtelenie a kresťanské poslanie

Vtelenie je teologickým a pastoračným základom poslania Cirkvi, ktoré je samo osebe bránou k bratom. Ježiš totiž obetoval svoje telo na spásu hriešneho tela.⁸⁷ Pápež František hovorí o bratovi ako o „neustálom pokračovaní vtelenia, ktoré je určené pre každého z nás“ (EG 179), pretože čo sme urobili bratovi v núdzi, urobili sme jemu.

Vtelenie Pána je pravda, ktorá je výzvou pre vieru a ktorá musí mať reálny vplyv na život Cirkvi a každého kresťana.⁸⁸ Osobitným

⁸⁶ Pápež tu cituje Pápežskú radu Iustitia et Pax, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, 52.

⁸⁷ „Slovo, ktoré sa stalo telom, svojím umučením sníma hriechy sveta. Berie na seba každé utrpenie, každú vinu. Ježiš sa približuje k hriešnemu telu a na jeho spásu ponúka svoje telo (porov. Kol 2, 14)“ (J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite mente al vostro cuore*, cit. dielo, 183).

⁸⁸ „Aby nám umožnil poznať ho, prijať a nasledovať, Boží Syn prijal naše telo [...]. Kresťanská viera je viera vo vtelenie Slova a v jeho vzkriesenie v tele. Je to viera v Boha, ktorý sa nám stal takým blízkym, že vstúpil do našich dejín. Viera v Božieho Syna, ktorý sa stal človekom v Ježišovi

spôsobom má charakterizovať dielo evanjelizácie Cirkvi, pretože „vtelenie evanjelia do života Cirkvi si vyžaduje, aby sme Krista ohlasovali a stretali sa s ním rozličnými spôsobmi podľa rôznosti krajín alebo prostredí, berúc do úvahy bohatstvá každého z nich. Aby sa ohlasovanie radostnej zvesti prijímalo, všade si vyžaduje nielen to, že budeme životom vydávať svedectvo spravodlivosti, ku ktorej nás Kristus povoláva, ale aj to, že štruktúry teologického uvažovania, katechézy, liturgie a pastoračnej činnosti budú zodpovedať potrebám, ako ich pochopíme na základe reálnej skúsenosti v tom ktorom prostredí“.⁸⁹

Poslanie si vyžaduje úsilie, ktoré nemožno uskutočniť podľa akéhosi hotového receptu alebo pomocou nového teologického „náteru“, ale len s ochotou učiť sa od ľudu a od chudobných, ktorým sa má poskytovať služba. Od nich sa treba naučiť vyjadrovaniu a všetkému, čo môže byť užitočné, aby sme im mohli poskytnúť primeranú službu, zodpovedajúcu logike vtelenia. Pomáhať chudobným je možné len tak, že sme ochotní pomaly a pokorne s nimi kráčať, a len s podmienkou, že budeme aj od nich prijímať.⁹⁰

Ochota kráčať s chudobnými si vyžaduje postoj lojality voči Pánovmu vteleniu. Bergoglio tvrdí, že „sa môžeme učiť počúvaním hlasu národov, ktoré ho majú (hoci niekedy nespravodlivosťou obmedzený len na šepot), namiesto toho, aby sme my chceli hovoriť miesto nich, jazykom kilometre vzdialeným od túžob a aspirácií ich srdce“.⁹¹ Toto je základné a rozhodujúce kritérium evanjelizácie, pretože sa inšpiruje Pánovým vtelením a v ňom má svoj základ.

z Nazareta, nás neoddeľuje od reality, ale nám pomáha pochopiť jej najhlbší význam. Objaviť, ako veľmi Boh miluje tento svet a neustále ho vedie k sebe. To vedie kresťana, aby sa usilovali žiť ešte intenzívnejšie svoje pozemské putovanie“ (LF 18).

⁸⁹ 23. generálna kongregácia Spoločnosti Ježišovej, *Dekrét* 4, 54.

⁹⁰ Porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Nel cuore di ogni padre. Alle radici della mia spiritualità*, cit. dielo, ss. 257-258.

⁹¹ *Ibid.*, s. 258.

Preberajúc terminológiu apoštolskej exhortácie *EN* Pavla VI. František hovorí: „Nejde o akési ‚preoblečenie‘. Ide o to, aby sme dôsledne prevzali model evanjelizácie ‚*indivise et inconfuse*‘ nášho Pána. Aby sme boli ľuďmi vtelenia, je absolútne potrebné mať pred očami dedičstvo viery, ktoré má Cirkev povinnosť zachovať v nedotknutej čistote, ale ju aj ľuďom dnešných čias predkladať, nakoľko je to možné, pochopiteľne a presvedčivo‘.⁹²

Pápež na evanjelizáciu aplikuje formulu, ktorá je pôvodne a typicky kristologická – *indivise et inconfuse*, to jest „bez rozdelenia a pomiešania“. Ide o formulu pozostávajúcu z latinského prekladu dvoch zo štyroch prísloviak, použitých v definícii kristologickej viery na Chalcedónskom ekumenickom koncile v roku 451,⁹³ na vysvetlenie jednoty božskej a ľudskej prirodzenosti v jedinej osobe Krista – vo vtelení nastalo spojenie „bez pomiešania“, „bez premeny“, „bez rozdelenia“, „bez odlúčenia“.⁹⁴ Vo vysvetlení tajomstva osoby Krista sa štyri príslovky používali proti bludom Eutycha a Nestora – zatiaľ, čo prvý považoval spojenie prirodzeností za zmiešaninu, druhého zasa obviňovali, že trvá na oddelených a odlúčených prirodzenostiach.

Pápež používa túto formulu na vysvetlenie, že evanjelizácia sa má konať spôsobom vtelenia, bez pomiešania a bez rozdelenia, bez rozdrobovania alebo falšovania celistvosti Kristovho tajomstva, podľa vzoru *indivise et inconfuse*, čo je v protiklade s *divise et*

⁹² *Ibid.*, s. 259. Citácia z exhortácie Pavla VI. *EN* 3.

⁹³ Porov. Cfr. H. Denzinger – A. Schönmetzer, *Enchiridion Symbolorum Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, Barcinone – Friburgi Brisgoviae – Romae 1976, nn. 301-302.

⁹⁴ Štyri príslovky, použité v gréckom texte chalcedónskej definície sú: *asynchýtos*, *atréptos*, *adiairétos* a *acoristos*. V latinskej verzii sú preložené nasledovne: *inconfuse*, *immutabiliter*, *indivise*, *inseparabiliter*. Porov. H. Denzinger – A. Schönmetzer, *Enchiridion Symbolorum Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum*, cit. dielo, 302.

confuse, ako to praktizuje nepriateľ,⁹⁵ ktorý chce rozdeľovať a uvádzať do zmätku.

Táto myšlienka pápeža Františka dobre vysvetľuje základné termíny jeho pastoračnej činnosti a jeho teologickej vízie. Hovorí: „Univerzálnosť evanjelizácie [...] je v zbiehaní sa apoštolského poslania, prijatí kultúry ľudu, ku ktorému sme poslaní, a v zotrvaní vo vernosti prijatému posolstvu.“⁹⁶ Teologický a pastoračný vzorec, ktorý vyplýva z vtelenia, si treba rozčleniť na základe týchto troch motívov: vernosť apoštolskému poslaniu, prijatie kultúry ľudu a vernosť prijatému posolstvu.

2. Pomazanie

V úzkom vzťahu s tajomstvom vtelenia je Ježišovo pomazanie, ktoré má veľkú kristologickú hodnotu. Ide o tému, ku ktorej sa Bergoglio viackrát vrátil, najmä v homíliách, ktoré sú pre neho vždy príležitosťou na prehĺbenie hodnoty Ježišovho poslania a intímneho vzťahu s jeho identitou.

V homílii, ktorú mal kardinál Bergoglio pri slávení *missa chrismatis* v roku 2002,⁹⁷ vychádzal z evanjeliového rozprávania o návšteve Ježiša v Nazarete a o rozhovore v synagóge (porov. *Lk* 4, 21-30). Povedal: „Otec pomazal svojho Syna, a tým ho urobil človekom ‚pre‘ druhých, aby ho poslal ohlasovať radostnú zvesť, aby uzdravoval a oslobodzoval. U Syna všetko pochádza od Otca

⁹⁵ Porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Nel cuore di ogni padre. Alle radici della mia spiritualità*, cit. dielo, 259. Porov. aj A. Cozzi, *La verità di Dio e dell'uomo in Cristo. Il teologico e l'antropologico nella cristologia di J. Bergoglio*, in A. Cozzi – R. Repole – G. Piana, *Papa Francesco. Quale teologia?*, Cittadella, Assisi 2016, 18-21.

⁹⁶ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Nel cuore di ogni padre. Alle radici della mia spiritualità*, cit. dielo, s. 260.

⁹⁷ Porov. J. M. Bergoglio, *Pomazal ho, aby uzdravoval, aby oslobodzoval...*, *Homília, Missa chrismatis*, 2002, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, ss. 250-254.

a rovnako všetko u neho je ‚pre‘ nás.“⁹⁸ Ježišovo pomazanie zo strany Otca predstavuje začiatok jeho poslania v prospech ľudí a je činom, ktorý robí človeka „všetkým pre druhých“. V Ježišovi je všetko Otcovo, ale pomocou pomazania „všetko Otcovo“ sa stáva „všetkým pre ľudí“.

Bergoglio vysvetľuje, že pomazanie sa netýka len čisto vonkajších činov osoby, ale aj dispozície jej ducha. Pomazanie nespôsobuje len moc Ježišových činov, ale preniká hlboko do jeho osoby a umožňuje mu žiť spojenie s Otcom. Toto robí z Krista dar spásy pre druhých „dnes“.⁹⁹ Stretnutie s Kristom je *kairós* pre ľudí, to jest stáva sa pre všetkých priaznivou príležitosťou na spásu. Bergoglio hovorí: „Jeho sila [...] sa nemeria kvantitou zázrakov, ktoré Pánov Pomazaný koná, ani najvzdialenejším miestom, kde plní svoje poslanie, ani veľkosťou jeho utrpenia. Hĺbka pomazania, ktorá preniká až do kostí, a účinnosť, vďaka ktorej všetko v ňom je spása pre tých, čo sa mu priblížia, ponárajú jeho korene do intímneho spojenia a totálnej identifikácie s Otcom, ktorý ho poslal medzi nás.“¹⁰⁰ Pomazanie utvára a disponuje osobu spásonosne konať.¹⁰¹

⁹⁸ *Ibid.*, s. 250.

⁹⁹ Bergoglio vysvetľuje uskutočnenie spásy stretnutím s Ježišom nasledovne: „Poslanie sa napĺňa ‚dnes‘, pretože Pán sa neobmedzuje na odpustenie tak, že niekomu ‚vyčistí škvrny‘ na oblečení – on sám sa stáva hriechom, sám sa zašpiní, pokryje sa ranami. A týmto počínaním sa zveruje do Otcových rúk, ktorý ho prijíma. Radostná zvesť sa napokon uskutočňuje ‚dnes‘, pretože Pán sa neobmedzuje na ohlasovanie, ktorými robí opatrenia – on sám sa stáva opatrením, ktoré nám pomáha vidieť svetlo prostredníctvom každého jeho slova“ (*ibid.*, s. 252).

¹⁰⁰ *Ibid.*, s. 252.

¹⁰¹ Z titulu kňazského pomazania aj služba presbytera si vyžaduje tú istú dynamiku daru. Keď sa Bergoglio obracia na presbyterov, hovorí: „Aj my, drahí bratia kňazi, sme boli pomazaní, aby sme aj my mohli pomazávať a vstupovať do úplného spoločenstva s Ježišom a Otcom. Rovnako ako krst, aj kňazské pomazanie pôsobí zvnútra navonok. Napriek zdaniu kňazstvo nie je milosť, ktorá pochádza zvonka a ktorá nedokáže preniknúť do nášho hriešneho srdca. Naopak, sme kňazmi v našom najhlbšom vnútri, v posvätnom, tajomnom priestore našej duše, tam, kde sa krstom stávame

Z moci pomazania, ktoré prijal od Otca, Kristus nespĺňa jednoducho úlohu uzdravovania a oslobodzovania od nejakej choroby alebo útlaku, ale táto sila ho vedie darovať totálne seba samého. Aby sme ešte lepšie pochopili túto myšlienku, môže byť užitočné vziať do úvahy časť z ďalšej homílie z *missa chrismatis*,¹⁰² kde Bergoglio povedal: „Pánovo konanie nespočíva v čírom spĺňaní úlohy [...], ale v poslaní, v ktorom je obsiahnuté totálne darovanie seba samého a pre adresátov tohto daru znamená bez váhania ho prijať. Pravý význam pomazania je v tom, že je darom. Iba kto ho prijal, môže zasa pomazať iných, a iba ten, kto sa zriekne seba samého, môže byť posvätený. Ježiš, milovaný Syn, je Pomazaný *par excellence*, lebo všetko prijal od Otca. Nemá nič a nič nerobí sám od seba – v ňom je všetko pomazaním a spĺňaním poslania. Tak ako prijal všetko do seba, dáva život prostredníctvom obety na kríži.“¹⁰³ Z moci pomazania, v jeho vzťahu s Otcou, sa Ježiš stáva darom spásy pre všetkých ľudí.

3. Kríž

Vrcholným okamihom Ježišovho poslania a totálneho sebadarovania je kríž. V tejto udalosti sa realizuje a prejavuje plnosť tajomstva vtelenia a celého tajomstva Krista s jeho dopadom na identitu a poslanie kresťana. Doteraz sa pápež František širšie a hlbšie zaoberal týmito aspektmi v príhovoroch v podstate duchovného charakteru, najmä v kázňach. Na tejto rovine sa perspektíva a obsah javia podstatne inšpirované duchovnosťou svätého Ignáca z Loyoly, zakladateľa Spoločnosti Ježišovej, a predovšetkým témami a štýlom *Duchovných cvičení (DC)*.

synmi a kde prijímame Najsvätejšiu Trojicu. Morálne úsilie, ktoré musíme vynakladať, spočíva v pomazaní našich každodenných činov voči blíznym tak, že vďaka nášmu úsiliu sa celý náš život naozaj premení na to, čím sa už stal mocou milosti, ktorú sme prijali“ (*Ibid.*, ss. 252-253).

¹⁰² Porov. J. M. Bergoglio, *Ježišova homília bola veľmi krátka, Homília, Missa chrismatis*, 2006, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, ss. 266-271.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 268-269.

3.1 Umučenie v tele

Keď jezuita Bergoglio rozjímal nad *Duchovnými cvičeniami* svätého Ignáca z Loyoly, kontemploval Ježišovo umučenie v tele takto: „Tento muž Ježiš, ktorý je Boh, ale ktorý trpí ako človek vo svojom tele, vo svojej psyché.“¹⁰⁴ Ježiš naozaj prežíval svoje umučenie a smrť s dôstojnosťou a slobodou, prijímajúc príkaz, ktorý mu dal Otec.¹⁰⁵ „Jeho sloboda je taká, že prijíma jednak Otcov plán (aby sa obetoval), jednak použitý nástroj (že ho zabijú určitým spôsobom a konkrétne osoby). Tu žiari Kristova dôstojnosť, že chceme zvolať: „Hodný je Baránok...“ (Zj 5, 12). Je to dôstojnosť toho, kto sa poslušnosťou odovzdal Otcovi, kto prijal túto vôľu a aj spôsob, akým sa konkretizuje, a zároveň to všetko robí v maximálnej slobode.“¹⁰⁶

Ježiš v plnom prijatí Otcovej vôle ponúka sám seba, pričom sa poníži až po úplné zrieknutie sa seba. Ide o „uponíženie“, ktoré siaha až na smrť na kríži. Hoci ho považovali za proroka (porov. Mt 21, 11; Lk 7, 16; Jn 4, 19; 9, 17), nezomrel ukameňovaním (porov. Mt 23, 37; Lk 13, 33), ako to židovský zákon predpisoval v prípade falošných prorokov a rúhačov. Zomrel ako politický sprisahaneц a ako prekliaty, „zavesený“ za múrmi Jeruzalema (porov. Dt 21, 22).¹⁰⁷

K tejto smrti, hoci bola ľudským dielom, došlo kvôli naplneniu Božieho plánu,¹⁰⁸ a aby sa stala dôvodom spásy. S odvolaním sa na

¹⁰⁴ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, s. 235.

¹⁰⁵ Niektoré myšlienky o Ježišovom prijatí smrti a o totalite jeho zrieknutia sa seba sme prevzali z diela H. Cousin, *Il profeta assassinato: storia dei testi evangelici della Passione*, Borla, Roma 1976.

¹⁰⁶ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, s. 238.

¹⁰⁷ Porov. *ibid.*, ss, 239-241.

¹⁰⁸ „Ježišova smrť je dielo ľudí, ale plánoval ju Boh – dielo ľudí je „dielom“ Boha: „Syn človeka bude vydaný do rúk ľudí a zabijú ho. Ale zabitý po troch dňoch vstane z mŕtvych“ (Mk 9, 31). „Byť vydaný“ a „zabiť“ sú v Písme

svätého Maxima Vyznávača Bergoglio vysvetľuje vykúpenie podľa patristickej teórie osídla pre diabla: v Ježišovom uponížení a zrieknutí sa seba samého sa stáva nástrahou pre satana, ktorý ho považuje človeka ako sú iní, a tak ho otrávi božstvo.¹⁰⁹ Boh prejavuje svoju spásonosnú moc práve v ľudskej bezmocnosti.

3.2 Zlyhanie tela

Umučenie a smrť predstavujú Ježišovo zlyhanie.¹¹⁰ Ježiš, ktorého Judáš zradil a ostatní učeníci ho nechali samého, zomiera ako ten, kto neuspel. Bolo to historické zlyhanie, reálne prežívané v „tele“.¹¹¹ Ide o zlyhanie, ktoré nemožno zastierať, ani interpretáciami „zdravého rozumu“, bežnými medzi cirkevnými elitami. Ignorovať zlyhanie kríža by znamenalo popierať, že Ježišovo telo bolo skutočné, a upadnúť tak do neodoketizmu. „Sú to neodoketisti, a v podstate nie sú ani veľmi presvedčení, že Ježiš Kristus, ktorý žil vo svojom tele, vstal z mŕtvych. Maximálne pripúšťajú vzkriesenie bližšie k ponímaniu Bultmanovmu pojmu, alebo vzkriesenie podľa spiritualistickej teórie, jednoducho preto, lebo popreli Kristovo telo a neprijali jeho zlyhanie.“¹¹²

technické termíny. „Zabiť“ sa vzťahuje na vraždu spravodlivého a označuje ľudí ako pôvodcov smrti. Sloveso „vydať“ zasa označuje, že Boh je pôvodcom „vydania“: „Keď on vlastného Syna neušetril, ale vydal ho za nás všetkých...“ (*Rm 8, 32*)“ (*Ibid.*, s. 237).

¹⁰⁹ „Verí, že zvíťazí a požiera telo... ktoré však pre neho nie je telo, ale pasca, návnada. Nachádza sa v nej jed, ktorý ho definitívne zabije: božstvo.“ Bergoglio cituje z diela: Maximus Vyznávač, *Centurie I*, 8-13 (PG 90, 1182-1186). Porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, s. 239.

¹¹⁰ Ježišovým zlyhaním sa Bergoglio zaoberal niektorými myšlienkami z tretej kapitoly diela J. Navone, *Teologia del fallimento*, Pontificia Università Gregoriana, Romna 1988.

¹¹¹ Porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, ss. 242-245.

¹¹² Porov. *ibid.*, s. 244.

Ježišovo umučenie a smrť nie sú fikcia ani mýtus. On ako veľkňaz budúcich dobier¹¹³ svojím totálnym uponižením a prijatím vlastného zlyhania ponúkol svoje telo a svoju krv ako obeť za hriechy všetkých ľudí.¹¹⁴ Bergoglio zdôrazňuje: „Kristovo kňazstvo sa uskutočňuje v troch okolnostiach: v obete na kríži (a v tomto zmysle sa udiala „raz navždy“); aktuálne (ako orodovník u Otca, *Hebr 7, 25*); a na konci čias („bez súvislosti s hriechom“, *Hebr 9, 28*), keď Kristus odovzdá celé stvorenie Otcovi.“¹¹⁵

Iba ak prijmem zlyhanie kríža v tele, môžeme sa dostať k Otcovi. Svojím vlastným telom musíme mať účasť na umučení Kristovho tela, aby sme mohli mať účasť aj na vzkriesení a oslávení: „V tajomstve vzkriesenia Ježiš, už ustanovený za Pána, ukazuje svoje telo, necháva učeníkov, aby sa mu dotkli rán, tela (*Jn 20, 20.27; Lk 24, 39.42*). Toto telo, tieto rany, znamenajú orodovanie. Ba niet inej cesty, ako prísť o Otcovi, okrem tejto. Otec vidí telo Syna a necháva ho vojsť do spásy... V Kristových ranách nachádzame Otca. Je živý vo svojom oslávenom tele a žije v nás.“¹¹⁶ Vzhľadom na nemohúcnosť ľudských prostriedkov Boh reálne zasahuje silou vzkriesenia a prostredníctvom Kristovho tela ponúka prístup ku spásu: „Zmŕtvychvstanie Ježiša Krista nie je zakončenie filmu. Je to Boží zásah vzhľadom na totálnu nemožnosť ľudskej nádeje. Zásah, ktorý vyhlasuje za ‚Pána‘ toho, ktorý prijal cestu zlyhania tak, aby sa prejavila a oslávila moc Otca.“¹¹⁷

¹¹³ Porov. *ibid.*, ss. 246-248.

¹¹⁴ Bergoglio rozvíja svoje uvažovanie o Liste Hebrejom, odvolávajúc sa predovšetkým na nasledovné úseky: *Hebr 2, 17-18; 7, 26-28; 9, 11-14; 10, 12*.

¹¹⁵ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, s. 247.

¹¹⁶ *Ibid.*, s. 247.

¹¹⁷ *Ibid.*, ss. 242-243.

3.3 Kresťanský život ako boj

Keď sledujeme postup, aký vo svojich DC navrhol svätý Ignác z Loyoly,¹¹⁸ ktoré sú pravou a vlastnou cestou rozlišovania¹¹⁹ vzhľadom na rozhodnutia, ktoré treba urobiť a voľby, ktoré treba uskutočniť,¹²⁰ v rozjímaní druhého týždňa, nazvanom „Dve zástavy“,¹²¹ Bergoglio vysvetľuje, že ide o voľbu medzi Kristom a diablom. Presnejšie, treba si vybrať medzi dvomi cestami: tou, ktorú navrhuje Kristus – cestou chudoby, potupy a pokory, a tou, ktorú ponúka diabol – cestou bohatstva, márnej slávy a pýchy.

Hneď sa tu vynára na povrch „bojovný“ charakter nasledovania Krista a rovnaký rozmer viery, typický pre ignaciánsku spiritualitu – kto chce nasledovať Krista, musí bojovať svoj boj, taký istý, aký on vybojoval na križi a v ktorom zvíťazil, ale ktorý sa ešte odohráva v dejinách a v duši každého kresťana. Viera je „bojovná“ nie v zmysle bojovnosti ako stretu, ale vo význame odovzdanosti plánu Ducha.¹²²

¹¹⁸ Porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Il desiderio allarga il cuore. Esercizi spirituali con il Papa*, EMI, Bologna 2014; S. Rendina, *L'itinerario degli esercizi spirituali di sant'Iganzio di Loyola. Commento introduttivo alle quattro settimane*, AdP, Roma 1999, 2004.

¹¹⁹ O rozlišovaní porov. F. Rossi de Gasperis – De La Potterie, *Il discernimento spirituale del cristiano, oggi*, FIES, Roma 1988; M. Ruiz Jurado, *Il discernimento spirituale*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1997; S. Fausti, *Occasione o tentazione? Arte di discernere e decidere*, Ancora, Milano 1997; S. Schiavone, *Il discernimento. Teoria e prassi*, Paoline, Milano 2009, 2011.

¹²⁰ Úplný titul knižky Duchovných cvičení je veľmi výstižný: *Duchovné cvičenia na premáhanie seba samého a na usporiadanie vlastného života bez rozhodovania pod vplyvom nezriadenej náklonnosti (DC 21)*.

¹²¹ DC 136. Porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Nel cuore di ogni padre. Alle radici della mia spiritualità*, cit. dielo, ss. 162-169.

¹²² „Naša viera je revolučná, sama osebe je základná. Je to viera bojovná, ale nie bojovnosťou v zmysle stretu ako takého. Skôr sa venuje plánu, aký vedenie ducha umožnilo rozlíšiť ako vhodný na lepšiu službu Cirkvi. A na

V bojovom rozmere života nadobúda teda určujúcu dôležitosť rozlišovanie, ktoré sa stáva nástrojom rozhodujúceho zápasu, aby sme nasledovali Pána zblížša, to jest aby sme ho nasledovali na tej istej ceste, ktorou on prešiel ako prvý a aby sme ho nasledovali tým istým spôsobom života. Rozlišovanie je potrebné, aby sme sa nenechali oklamať „zlým duchom“ a mohli sledovať „ducha dobrého“.¹²³

Kritérium ignaciánskeho rozlišovania, založené na napomenutí apoštola Jána, sa zameriava na spoznanie Kristovho tajomstva: „Božieho Ducha poznáte podľa tohto: Každý duch, ktorý vyznáva, že Ježiš Kristus prišiel v tele, je z Boha. Duch, ktorý nevyznáva Ježiša, nie je z Boha“ (1 Jn 4, 2-3).

Dobry duch vedie človeka vyznávať vtelenie a proklamovať Ježiša Krista, Božie Slovo, ktoré sa stalo telom. Zlý duch so svojou rozdeľujúcou tendenciou odmieta vtelenie a poníženie Slova, vedie k negovaniu jednoty a podnecuje vzdialiť sa od Krista a jeho Cirkvi. „Boží Duch umožňuje vyznávať, že Božie Slovo prišlo v tele, *indivise et inconfuse*. Udiera do očí, že akákoľvek odchýlka počas dejín Cirkvi mala silný dopad na Pánovo telo, na Eucharistiu, na chudobných (ktorí sú trpiacim telom Krista), alebo na telo Cirkvi, zvlášť na jeho spojenie s hlavou. Robíme rozlišovanie vychádzajúc z viery vo vtelené Božie Slovo, (v Ježiša Krista), ktorý trpel, zomrel

druhej strane prijíma jeho potenciál oslobodenia nie od ideológií, ale práve od kontaktu so svätým – je hieratická“ (*Ibid.* 128).

¹²³ Zdá sa, že medzi komentátormi knihy *DC* nie je zhoda ohľadom významu termínu „duch“. Podľa niektorých autorov by mal znamenať „hnutia“ citovosti, ktoré nás pohýňajú konať. Podľa iných by mal označovať *pôsobiaceho*, ktorý je príčinou „hnutí“, to jest *dobry duch*, ktorý pohýňa smerom k dobru a možno ho stotožniť s Duchom Svätým, alebo *duch zly* alebo *zhubny*, ktorý pohýňa ku zlu. Porov. S. Rendina, „Duchovné hnutia“ a „rozlišovanie“ v Duchovných cvičeniach“ in *Duchovné hnutia a rozlišovanie v Duchovných cvičeniach*. Aktá národného kongresu, jeseň 1998. Vzťahy, dokumenty, súhrny prác v skupinách, (Poznámky k duchovnosti, 50), Centro Ignaziano di Spiritualità (C.I.S.), Napoli 2000, 21-22.

za vlády Poncia Piláta a na tretí deň vstal. Robíme tak vychádzajúc z viery v Krista, pravého Boha a pravého človeka, ktorého ľudská prirodzenosť je *indivise et inconfuse*, spojená s jeho božstvom.¹²⁴

Zlý duch však pomocou rozdelenia a pomiešania (*divise et confuse*) živí lož a necháva ju rásť až po kríž, kde je definitívne porazená.¹²⁵ Kríž je miesto, na ktorom sa totálne prejavuje dobrý duch, pretože tam sa stáva zjavnou pravda o vtelení Božieho Syna. Keď sa kríž zjavuje silou vzkriesenia, odhaľuje sa falošnosť lži, ktorá stráca všetku svoju silu.

Tento rozmer, ktorý poznačil Ježišovo poslanie, charakterizuje aj apoštolský život a kresťanskú existenciu, pretože život je „boj“. Je to zápas, ktorý možno vyhrať len vtedy, keď prijmem „Božiu výzbroj“, ktorou je kríž.¹²⁶ V kresťanskom živote teda treba bojovať a treba sa naučiť zápasiť „Božím spôsobom“. Bergoglio hovorí: „Vytušiť bojový rozmer apoštolského života zahŕňa aj to, že v srdci uznáme, že ak chceme slúžiť Bohu, musí dôjsť k boju, chápanému ako hľadanie kríža ako jediného teologického miesta víťazstva. Zápas, ktorý zahŕňa schopnosť odvrhnúť, aj veľkodušnosť venovať sa najtvrdším a najúnavnejším prácam. Ak pôjdeme touto cestou, privedie nás, rovnako ako Pána, do Jeruzalema.“¹²⁷ Životný zápas sa chápe v kristologickej perspektíve pripodobnenia sa Kristovi – žiť ako Kristus a prísť ako on do Jeruzalema.

¹²⁴ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Nel cuore di ogni padre. Alle radici della mia spiritualità*, cit. dielo, s. 163.

¹²⁵ *Ibid.*, s. 167.

¹²⁶ Kresťanský život je poznačený bojom, ktorý so sebou prináša, no náš zápas nie je „s krvou a telom, ale s kniežatstvami a mocnosťami, s vládcami tohto temného sveta, so zloduchmi v nebeských sférach“ (*Ef* 6, 12). Aby sme vyhrali boj, neprospejú nám zbrane urobené na mieru – potrebujeme „Božiu výzbroj“ (*ibid.*) „aby sme mohli v deň zla odolať, všetko prekonať a obstáť“ (6, 13). A Božou výzbrojou je kríž. Tam bol Zlý raz navždy porazený. Keď prijímame kríž ako spásu, potom vo svojom vnútri zisťujeme, že „ten boj nie je náš, ale Boží“ (porov. 2 *Krn* 20, 15), a že on bojuje za nás“ (*Ibid.*, s. 194).

¹²⁷ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, s. 64.

Kríž hlboko poznačuje existenciu a poslanie kresťana v jeho patričnosti do Cirkvi, pretože je miestom zrodu Cirkvi. Vznikla práve v hodine Pánovej smrti. A teda pôvodom Cirkvi a základom kresťanského života je kríž. Bez kríža niet kresťanského života.¹²⁸

3.4 „Konečný boj“

Ignaciánska perspektíva nazvaná „bojový význam života“¹²⁹ ukazuje aj ďalší rozmer kríža, ktorý je základný pre poslanie Ježiša Krista a pre kresťanskú existenciu.

Kríž je miestom, na ktorom Boh vybojoval vojnu za spásu človeka: „Kríž je Ježišov ‚konečný boj‘ – v ňom spočíva definitívne víťazstvo.“¹³⁰ Kríž je miestom, kde sa povedalo definitívne „áno“ poslušnosti, ktoré odčinilo pôvodnú neposlušnosť. Je to miesto, kde bol porazený „starý had“, od ktorého pochádza vzburá a hriech. Je to miesto, kde sa kresťania stávajú synmi Syna a dostávajú za matku Máriu, ktorá bola práve tam, pod krížom.¹³¹

V apoštolskej exhortácii *EG* to nachádza odozvu nasledovne: „Kresťanský triumf je vždy krížom, ale krížom, ktorý je zároveň aj zástavou víťazstva, nesenou s bojovou jemnosťou proti útokom zla“ (*EG* 85).¹³²

Kresťanský život predpokladá nasledovať Ježiša na jeho ceste, na ceste, ktorá nevyhnutne vedie ku krížu. Sám Ježiš to hovorí jasne: „Kto miluje otca alebo matku viac ako mňa, nie je ma hoden. Kto

¹²⁸ Porov. A. Cozzi, *La verità di Dio e dell'uomo in Cristo. Il teologico e l'antropologico nella cristologia di J. Bergoglio*, cit. dielo, ss. 13-67, 36-40.

¹²⁹ Porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, ss. 63-70.

¹³⁰ *Ibid.*, s. 63.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² Podobne aj v ďalšom texte: „Kresťanský triumf je vždy kríž, ale kríž, ktorý je víťazným práporom“ (J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Nel cuore di ogni padre. Alle radici della mia spiritualità*, cit. dielo, s. 129).

neberie svoj kríž a nenasleduje ma, nie je ma hoden. Kto nájde svoj život, stratí ho, a kto stratí svoj život pre mňa, nájde ho“ (Mt 10, 37-39).

V autentickom kresťanskom živote je istota kríža, ktorá sa prejavuje mnohými spôsobmi – ťažkosťami, prekážkami a prenasledovaniami. Sú situácie, ktoré Ježiš oznámil svojim učeníkom a ktorými ich povzbudzoval trpieť (porov. Lk 6, 22; Mk 8, 35; 13, 8-13; Mt 10, 39), napodobňujúc jeho umučenie (porov. Mt 10, 22-23; Mk 10, 38). Bergoglio predkladá čítanie o Štefanovom mučeníctve (Sk 6, 8-7, 60) ako symbolické pre kresťanskú skúsenosť. Vysvetľuje: „Štefan nielenže zomiera za Krista, ale zomiera ako on, s ním, a táto účasť na tajomstve umučenia Ježiša Krista je základom viery mučenika – keď zomiera ako prenasledovaný, svojím životom potvrdzuje, že smrť nemala v Ježišovom živote posledné slovo.“¹³³

Keď kresťan nepovažuje prenasledovanie za ľudský trest (porov. Mt 23, 29-36; Sk 7, 51-52) alebo za eschatologický súd nad činmi (porov. I Sol 2, 15 a nasl.; Mt 5, 10-12), ale im čelí ako Štefan, potom trpí a zomiera „za Syna človeka“. Tento spôsob života približuje človeka ku Kristovi a robí ho schopným vďačnosti, eucharistickej vďačnosti. Slávenie Eucharistie je totiž vzdávaním vďaky za pripodobnenie sa Pánovej smrti v patričnosti do Cirkvi.¹³⁴

3.5 Hodina slávy

Kríž nie je len hodina Pánovho umučenia a smrti a obraz kresťanského života ako boja, ale je aj hodinou slávy. „Trpezlivý, uponížený Kristus je slávou Boha. Kristus vzkriesený v tele a v duchu, oslávený, je slávou Boha.“¹³⁵

¹³³ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, ss. 65-66.

¹³⁴ *Ibid.*, ss. 65-67.

¹³⁵ *Ibid.*, s. 249.

Ježišova sláva sa začína jeho smrťou na kríži. Bergoglio v tomto ohľade pripomína rôzne texty Nového zákona, počnúc časťou Evanjelia podľa Lukáša: „Či nemal Mesiáš toto všetko vytrpieť, a tak vojsť do svojej slávy?“ (*Lk 24, 26*).¹³⁶ Pre Ježiša je kríž cestou slávy. No nie je ňou len pre neho. Je ňou aj pre každého kresťana, ktorý daruje život pre jeho vec.

Je významné, že cituje výslovne a doslova tri verše z Evanjelia podľa Jána, nie súvisle, ale ich uvádza oddelene, aby sa stalo zjavným, že to, čo je pravda v prípade Ježiša, má dôsledky aj na kresťana, ktorý stráca život podobne ako on. Ohľadom Krista cituje nasledovné: „Nadišla hodina, aby bol Syn človeka oslávený. [...] Ak pšeničné zrnó nepadne do zeme a neodumrie, ostane samo. Ale ak odumrie, prinesie veľkú úrodu“ (*Jn 12, 23-27*). Potom pokračuje citácia v súvislosti so všetkými kresťanmi: „Kto miluje svoj život, stratí ho, a kto svoj život nenávidí na tomto svete, zachráni si ho pre večný život“ (*Jn 12, 25*). Pápež tak dáva do úzkeho vzťahu slávu, ktorá pramení z Kristovho kríža, so stratou života u toho, kto svojou existenciou nasleduje Pána až na kríž.¹³⁷

Je to pravda, ale ťažko pochopiteľná. Jánovo evanjelium poznamenáva, že ani učeníci nepochopili, že kríž je Ježišovou slávou. Pochopili to až neskôr: „Keď bol Ježiš oslávený, spomenuli si, že to bolo o ňom napísané a že mu to urobili“ (*Jn 12, 16*).

Slávu kríža však rýchlo spoznal, prijal a zveleboval svätý Pavol. Pre neho sa Kristov kríž stáva dôvodom, aby sa mohol chváliť, lebo v pripodobnení sa Kristovi nachádza príčinu spásy a dôvod na radosť: „Ale ja sa nechcem chváliť ničím iným, iba krížom nášho Pána Ježiša Krista, cez ktorý je svet ukrižovaný pre mňa a ja pre svet“ (*Gal 6, 14*).¹³⁸ Znamená to urobiť si z kríža nástroj proti domýšľavosti a márnej sláve ľudí a môcť tak prijať Božiu slávu. Bergoglio hovorí: „Priľnutie ku krížu ako radikálne centrálny prvok

¹³⁶ Porov. *ibid.*, s. 67.

¹³⁷ *Ibid.*, s. 67.

¹³⁸ Porov. *ibid.*, 67.

je v konečnom dôsledku to, čo inšpiruje kritérium pravdy nasledovníka verného svojmu Majstrovi.¹³⁹

Prilnutie ku krížu sa javí ako rozhodujúce kritérium, podľa ktorého možno poznať opravdivosť a vernosť v nasledovaní Krista. Kríž sa tak stáva „ťažiskom“ kresťanského života.¹⁴⁰ Nie je možné ignorovať ho alebo naň zabudnúť. Naopak, treba mať „stále a živo na pamäti kríž“.¹⁴¹ Pamätanie na Pánovi kríž umožňuje mať vždy útechu a pokoj v skúškach. Zvlášť blahodarné je s dôverou sa odovzdať do Božích rúk aj v utrpení agónie, ako to urobil Ježiš.

Tu môže byť užitočné pripomenúť si Petrovo odporúčanie kresťanom: „Milovaní, nečudujte sa, keď ste v ohni skúšok, ktoré na vás prišli, akoby sa vám prihodilo niečo nezvyčajné! Radujte sa, keď máte účasť na Kristových utrpeniach, aby ste sa radovali a plesali aj vtedy, keď sa zjaví jeho sláva. Keď vás hanobia pre Kristovo meno, ste blahoslavení, lebo Duch slávy a Boží na vás spočívajú. Len nech nik z vás netrpí ako vrah alebo zlodej, alebo zločinec, alebo sliedič. Kto však trpí ako kresťan, nech sa nehanbí, ale nech oslavuje Boha týmto menom. [...] Preto aj tí, čo trpia podľa Božej vôle, nech dobrými skutkami odporúčajú svoje duše vernému Stvoriteľovi“ (*1 Pt 4, 12-19*).

Vo svetle slov apoštola možno ešte lepšie pochopiť, že kresťanská existencia je poznačená krížom a že si ho nemožno odmyslieť. Je len cesta, akou prešiel Ježiš, cesta, ktorá prechádza skúsenosťou odovzdania sa do Otcových rúk s ochotou ísť až tam, kde pocítíme opustenosť od Otca. K takémuto uvažovaniu pápež dodáva: „Zmyslom odovzdania sa do Otcových rúk a pocitu opustenia od Otca, ktoré prináša so sebou každý kríž, poukazujú na eschatologický charakter tohto „mílnika“ nášho kresťanského života. Na kríži treba všetko stratiť, aby sme všetko získali.“¹⁴² Ako hovorí evanjelium, treba predať všetko, aby sme kúpili vzácnu perlu alebo

¹³⁹ *Ibid.*, 68.

¹⁴⁰ *Ibid.*, 68.

¹⁴¹ *Ibid.*, 68.

¹⁴² *Ibid.*, s. 69.

kúpili pole, na ktorom je skrytý poklad. Nezabúdať pritom, že Ježiš povedal: „Kto stratí svoj život pre mňa, nájde ho“ (*Mt* 16, 25; *Mk* 8, 34 a nasl.; *Lk* 17, 33). Iba ak všetko stratíme, môžeme získať nový život.¹⁴³

Na záver z toho ešte plynú veľmi účinné slová pápeža Františka: „Križ je bojovým znakom našej existencie. S križom nemožno vyjednávať, nedá sa s ním viesť dialóg – buď ho prijeme, alebo odmietneme. Ak sa rozhodneme odmietnuť ho, náš život zostane v našich rukách, uväznený v úbohosti nášho horizontu. Ak si ho zvolíme, stratíme život, vložíme ho do Božích rúk, do jeho času, a Boh nám ho vráti, ibaže iným spôsobom.“¹⁴⁴

¹⁴³ Porov. *Ibid.*, s. 70.

¹⁴⁴ *Ibid.*, s. 70.

3. KAPITOLA

KERYGMA ŽIVOTA

Kerygma je hlavné a podstatné ohlasovanie kresťanskej viery, ktoré má vyvolať obrátenie a priviesť k spásu uznaním, že Ježiš Kristus, ktorý zomrel a vstal, je Pán. Pápež František hovorí, že toto je prvé ohlasovanie nekonečného Otcovho milosrdenstva, ktoré sa nám oznamuje vďaka smrti a vzkrieseniu Ježiša Krista a ktoré „musí stáť v centre evanjelizačného úsilia Cirkvi a každej snahy o cirkevnú obnovu“ (EG 164).

Kerygma však nie je jednoducho pravda, ku ktorej treba prilnúť, ale je to obsah, ktorý Cirkev a každý kresťan musí prijať a odovzdať. Okrem toho je to obsah, ktorý nemožno prijímať a odovzdať len slovami, ale celým životom, všetkými jeho materiálnymi aj duchovnými stránkami, a to v rozličných situáciách a postupne v celom priebehu osobných a cirkevných dejín. Správne volenými slovami a konkrétnymi činmi v procese pripodobňovania sa Kristovi.

Kerygma je teda formula, ktorá vyjadruje podstatu viery, ale je aj paradigmou pripodobnenia kresťanskej existencie tajomstvu Krista. V tomto zmysle názov kapitoly „Kerygma života“ odkazuje jednak na jej rozmer, ktorým je prameň a ustanovenie života a nádeje, plynúcich z Veľkej noci, jednak na programový rozmer vzhľadom na kresťanský život.

Potom, ako sme uvažovali nad prvkami, zdôrazňujúcimi obsah, teraz obraciame pozornosť na skúsenostnú dynamiku kristologickej viery v snahe hľadať a zachytiť v nej niektoré základné dôvody, zvlášť primát Krista v osobnom stretnutí s ním, rozhodnutie v prospech chudobných a pripodobnenie sa jeho tajomstvu.

V perspektíve pápeža Františka totiž na to, aby sme poznali Krista a jeho tajomstvo lásky, nemožno odhliadnuť od skúsenosti

kresťanského života účasťou na poslaní Cirkvi prostredníctvom služby a sebadarovania.

1. Primát Krista

Apoštolská exhortácia *EG* sa začína nasledovne: „Radosť evanjelia naplňa srdce a celý život tých, ktorý sa stretávajú s Kristom“, lebo z kontaktu s ním „sa stále rodí a znovuzrodzuje radosť“ (*EG* 1). Vyplýva z toho bezprostredné pozvanie, adresované každému kresťanovi, obnoviť svoje osobné stretnutie s Ježišom Kristom „alebo mu aspoň ochotne dovoliť, aby sa s nami stretol, usilovať sa o to denne a neprestajne“ (*EG* 3). Takto pápež hneď ujasňuje, čo je kristologickým základom radosti a zdôrazňuje predovšetkým dôležitosť kresťanskej skúsenosti. Jej stredom je stretnutie s Kristom, „osobné stretnutie s Ježišom Kristom“. Pápež okrem toho dodáva: „Niet dôvodu na to, aby si niekto myslel, že takéto stretnutie nie je preňho, pretože ‚nikto nie je vylúčený z radosti, ktorú daruje Pán‘.¹⁴⁵ Toho, kto je ochotný riskovať, Pán nesklame, a keď niekto čo len malým krôčikom vykročí ku Kristovi, zistí, že on ho už očakával s otvoreným náručím“ (*EG* 3).

Týmito slovami pápež pripomína dva základné dôvody pre kresťanskú skúsenosť. Ide o dva aspekty, ktoré nie sú nové. Už predtým na nich trval. Ide o primát Boha a nutnosť osobného stretnutia s Kristom.

1.1 Kvet mandľovníka

Kresťanská skúsenosť má svoj počiatok v pôsobení Božej milosti,¹⁴⁶ pretože Boh svojím milosrdenstvom a svojou láskou vždy

¹⁴⁵ Citát je z apoštolskej exhortácie Pavla VI. *Gaudete in Domino* z 9. mája 1975, b. 22, in AAS 67 (1975), 289-322, 297.

¹⁴⁶ V 112. bode apoštolskej exhortácie *EG* pápež František potvrdzuje princíp *primátu milosti* aj vzhľadom na evanjelizačné pôsobenie Cirkvi s citáciou jednej z úvah Benedikta XVI.: „Je dôležité vždy vedieť, že prvé slovo, skutočná iniciatíva, pravá činnosť pochádza od Boha, a len keď sa

predchádza človeka. Pôsobivo to hovorí svätý Ján slovami: „Láska je v tom, že nie my sme milovali Boha, ale že on miloval nás“ (1 Jn 4, 10). Aj keď sa človek rozličnými spôsobmi dopytuje a hľadá Boha, v skutočnosti je to On, ktorý sa ho ako prvý púšťa hľadať a očakáva ho. Je to on, kto má iniciatívu, pretože jeho láska prichádza vždy skôr ako láska človeka.

Pápež František veľmi rád predstavuje primát Boha v dejinách svojho ľudu a v živote človeka prorockým obrazom kvetu mandľovníka,¹⁴⁷ stromu, ktorý kvitne skôr ako všetky ostatné a prvý ohlasuje jar. Obraz používa práve nato, aby povedal, že Boh ako „kvet mandľovníka“ predchádza každú ľudskú iniciatívu.

V dejinách spásy vždy a mnohorakým spôsobom prevzal Boh iniciatívu a urobil prvý krok, aby šiel v ústrety svojmu ľudu. Keď počul jeho volanie, prišiel mu na pomoc a oslobodil ho od každej formy otroctva a útlaku. Tento spôsob konania, ktorým predchádzal, vyvrcholil v tajomstve vtelenia, lebo Božia iniciatíva sa plne prejavila v Kristovi.

V encyklike *Lumen fidei* pápež vysvetľuje, že spása sa začína otvorenosťou „niečomu predchádzajúcemu, pôvodnému daru, ktorý potvrdzuje život a chráni existenciu“, a že len takáto otvorenosť nám umožní premeniť sa a urobiť schopnými plodného života, bohatého na dobré ovocie (LF 19).¹⁴⁸ Potom dodáva: „Nová logika viery sa

začleníme do tejto iniciatívy, len ak budeme vrúcne prosiť Boha o túto iniciatívu, môžeme sa spolu s ním a v ňom aj my stať evanjelizátormi“ (*Meditácia počas prvého generálneho zasadania 13. riadneho generálneho zhromaždenia synody biskupov*, 8. októbra 2012, in AAS 104 [2012], 895-900, 897).

¹⁴⁷ Porov. Jer 1, 11-12. Porov. Pápež František, *La mia porta è sempre aperta. Una conversazione con Antonio Spadaro*, Miláno, Rizzoli 2013, s. 98.

¹⁴⁸ V tomto kontexte pápež okrem iného tvrdí nasledovné: „Spása prostredníctvom viery spočíva v uznaní primátu Božieho daru, ako to zhŕňa svätý Pavol: ‚Spasení ste milosťou skrze vieru; a to nie je z vás, je to Boží dar‘ (Ef 2, 8).

sústred'uje na Krista. Viera v Krista nás zachraňuje, pretože práve v ňom sa život radikálne otvára láske, ktorá nás predchádza a ktorá nás premieňa zvnútra, ktorá pôsobí v nás a s nami“ (LF 20).

Keď na slávnosť Zjavenia Pána v roku 2014 rozoberal znamenie hviezdy, ktorá sa zjavila mudrcom, aby ich upozornila na Kristovo narodenie, pápež vysvetlil, že keby nezbadali hviezdu, neboli by sa vydali na cestu. Hviezda sa mudrcom zjavila, a teda bola znakom Božej iniciatívy spasiť ľudí: „Boh vždy predchádza, vždy je prvý, kto hľadá. On robí prvý krok. Boh nás vždy predchádza. Jeho milosť nás predchádza a táto milosť sa zjavila v Ježišovi. On je zjavením. On, Ježiš Kristus, je zjavením Božej lásky. Je s nami.“¹⁴⁹ Ježiš Kristus, ktorý je Boh aj človek, zjavuje Božiu iniciatívu a jeho predchádzanie vzhľadom na človeka.

Primát Pánovej iniciatívy je prítomný aj v apoštolskej exhortácii EG, kde pápež František vyjadruje požiadavku misijnej premeny Cirkvi a opisuje Cirkev ako vychádzajúcu, akou bolo spoločenstvo učeníkov, schopných „prevziať iniciatívu“ a „angažovať sa“ v dejinách ľudí (porov. EG 24). Pápež túto požiadavku vysvetľuje neologizmom *primerear* (preberať iniciatívu), ktorý je jasným kristologickým kľúčom.¹⁵⁰ Vysvetľuje totiž, že ide o nutnosť, ktorá prýšťa zo skúsenosti, že Pán je ten, kto preberá iniciatívu, „zapája sa a zapája aj svojich“. Pápež píše: „Spoločenstvo, ktoré ohlasuje evanjelium, si uvedomuje, že Pán prevzal iniciatívu, predišiel všetkých v láske (porov. 1 Jn 4, 10), a práve preto vie urobiť prvý

¹⁴⁹ Pápež František, *Angelus*, Zjavenie Pána, 6. augusta 2014. Porov. aj *Homília*, omša v Dome sv. Marty, 8. januára 2015; okrem toho porov. *Príhovor Hnutiu Comunione e Liberazione*, Námestie sv. Petra, 7. marca 2015. Ten istý obraz kvetu mandľovníka Bergoglio použil aj predtým pri viacerých príležitostiach, napríklad počas homílie na veľkonočnú vigíliu v metropolitnej katedrále v Buenos Aires 22. apríla 2000 (porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Omelia pasquali*, cit. dielo, 6; porov. aj J. M. Bergoglio, „*L'angelo rassicura le donne: „Non abbiate paura!“*“ in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, 278).

¹⁵⁰ O použití slova *primerear* porov. aj *Príhovor Hnutiu Comunione e Liberazione*, Námestie sv. Petra, 7. marca 2015.

krok, hľadať tých, čo sa vzdialili, a dôjsť na každú križovatku ciest v snahe odovzdať pozvanie odlúčeným. Prežíva neuhasiteľnú túžbu ponúknuť milosrdenstvo, ovocie toho, že zažilo Otcovo nekonečné milosrdenstvo a jeho šíriacu sa silu“ (EG 24).¹⁵¹

Kristologické poznačenie jasne vychádza na povrch, aj keď pápež konkrétne ilustruje spôsoby, akými sa má Cirkev „angažovať“ voči druhým. Má tak robiť podľa Ježišovho príkladu, ktorý si kľakol, aby umyl nohy svojim učeníkom (Jn 13, 17). Pápež píše takto: „Spoločenstvo hlásajúce evanjelium sa vkladá prostredníctvom činností a gest do života druhých, skracaje vzdialenosti, znižuje sa až k poníženiu, ak je to potrebné, a objíma ľudský život, dotýkajúc sa trpiaceho Kristovho tela v ľuďoch“ (EG 24). Je to tak, že evanjelizátori prijímajú „pach“ oviec a darí sa im priviesť ovce k tomu, aby ich počúvali.

Cirkev podobne ako Kristus starostlivo a preventívne sprevádza ľudstvo. Počína si tak, aby sa v každej konkrétnej situácii slovo vtelilo a prinášalo ovocie nového života. Pápež František vyznačuje cestu nasledovne: „Učeník vie ponúknuť celý svoj život až po obetu mučeníctva ako svedectvo o Ježišovi Kristovi, ale jeho cieľom nie je vyrábať si nepriateľov, ale skôr to, aby Slovo bolo prijaté a ukázalo svoju oslobodzujúcu a obnovujúcu silu“ (EG 24).

Kristologickým ukotvením sú aj citácie z textu encykliky Pavla VI. *Ecclesiam suam*¹⁵² a z dekrétu o ekumenizme *Unitatis*

¹⁵¹ O primáte Boha a milosti evanjelizácie porov. aj EG 12 a 112.

¹⁵² Pavol VI., *Ecclesiam suam*, encyklika zo 6. augusta 1964, 10-12: „Cirkev si musí prehĺbiť povedomie seba samej, meditovať o tajomstve, ktoré je jej vlastné [...] Z tohto osvieteného a činného povedomia vyplynie spontánna túžba konfrontovať sa s ideálnym obrazom Cirkvi, ako ju videl, chcel a miloval Kristus, ako svoju svätú a nepoškvrnenú nevestu. [...] Preto z toho vyplýva veľkodušná a takmer netrepezlivá potreba obnovy, to jest nápravy chýb, ktoré toto vedomie, akoby vnútorným spytovaním v zrkadle vzoru, ktorý nám Kristus zanechal, vypovedáva a odvrhuje.“

*redintegratio*¹⁵³ Druhého vatikánskeho koncilu (porov. EG 26). Keď totiž pápež uvádza citáciu koncilového textu, píše: „Druhý vatikánsky koncil predstavil obrátenie Cirkvi ako otvorenie sa pre stálu reformu seba samej, smerujúcu k vernosti Ježišovi Kristovi“ (EG 26).

1.2 Osobné stretnutie s Kristom

Skúsenosť, na ktorej spočíva kresťanský život, pravé učeníctvo a akékoľvek evanjelizačné úsilie, je osobné stretnutie s Pánom a dôverné zotrúvanie s ním.¹⁵⁴ Toto stretnutie, ktoré je možné jedine v miere otvorenosti pôsobeniu Božej milosti,¹⁵⁵ tvorí podstatu

¹⁵³ „Každá reforma Cirkvi vo svojej podstate spočíva v stále rastúcej vernosti jej vlastnému povolaniu. [...] Kristus nabáda putujúcu Cirkev na túto ustavičnú reformu, ktorú ako ľudská a pozemská ustanovizeň neprestajne potrebuje“ (UR 6).

¹⁵⁴ Pápež píše, že „nie je to isté spoznať Ježiša a nepoznať ho; nie je to isté kráčať s ním a tápať v neistote; nie je to isté môcť ho počúvať a nepoznať jeho slovo; nie je to isté kontemplovať ho, adorovať, spočívať v ňom, a nemôcť toto všetko robiť. Nie je to isté snažiť sa budovať svet jeho evanjeliom, a robiť to len na základe vlastného rozumu. Vieme dobre, že život s Ježišom sa stáva omnoho plnším a s ním je oveľa ľahšie nájsť zmysel všetkého. Práve preto evanjelizujeme. Skutočný misionár, ktorý nikdy neprestáva byť učeníkom, vie, že Ježiš s ním kráča, s ním hovorí, s ním dýcha, s ním pracuje. Cíti, že živý Ježiš je s ním uprostred misijného povolania“ (EG 266). Potom František dodáva: „Zjednotení s Ježišom hľadáme to, čo on hľadá, a milujeme to, čo on miluje“ (EG 267).

¹⁵⁵ Kňazom pápež pripomína, že stretnutie s Kristom nezávisí od osobných schopností, od veľkoleposti cirkevných iniciatív alebo od geniality pastoračných plánov: „Pána nestretávame natoľko vo vnútorných skúsenostiach alebo opakovanej introspekcii. Kurzy „svojpomoci“ môžu byť v živote užitočné, no žiť náš kňazský život prechádzajúc kurz za kurzom, metódou za metódou, vedie k tomu, že sa staneme pelagiánmi, budeme minimalizovať moc milosti, ktorá sa aktivuje a rastie v miere, v akej s vierou vychádzame zo seba, aby sme darovali iným evanjelium, aby sme trocha darovali z pomazania, ktoré máme, tým, čo nemajú vôbec nič“ (Homília, Missa crismatis, 28. marca 2013, porov. J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Omelię pasquali*, cit. dielo, 64).

totožnosti kresťana a základ každého povolania.¹⁵⁶ Iba ak vychádzame zo stretnutia s Bohom, je totiž možné byť autentickými svedkami Krista a konať „diakóniu nežnosti“ aj zoči-voči skúsenosti bolesti a utrpenia.¹⁵⁷

Arcibiskup Buenos Aires prevzal do svojho listu, adresovaného katechétom pri príležitosti sviatku svätého Pia X. v roku 2001, z obsahu apoštolského listu *Novo millennio ineunte* (NMI), ktorý Ján Pavol II. napísal na záver Veľkého jubilea roka 2000.¹⁵⁸ Keď v ňom nabádal upevniť sa v troch základných aspektoch duchovného života každého kresťana, označil spôsob a miesto stretnutia s Pánom takto: intímne osobné stretnutie pomocou čítania Božieho slova spojeného s modlitbou, intímne osobné stretnutie v Eucharistii, komunitárne sviatočné stretnutie pri nedeľnom slávení.¹⁵⁹

V apoštolskej exhortácii *EG* pápež František dodáva, že reálna skúsenosť Božej lásky v osobnom kontakte s Kristom je základným motívom, ktorý aj bez lekcii alebo inštrukcií pohýna zaangažovať sa v evanjelizácii a byť „učeníkmi misionármi“. „Každý kresťan je misionárom v tej miere, v akej sa stretol s láskou Boha v Ježišovi Kristovi; nehovorme už, že sme ‚učeníci‘ a ‚misionári‘, ale ‚učeníci misionári““ (*EG* 120).¹⁶⁰ Presne toto sa stalo prvým učeníkom

¹⁵⁶ Tejto téme, ku ktorej sa arcibiskup Buenos Aires často vracia, venoval v homílii omše pri príležitosti arcidiecézneho stretnutia katechétov v roku 2001 peknú úvahu. Porov. J. M. Bergoglio, *Lasciarmi trovare per favorire l'incontro*. List katechétom, marec 2001, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, 341-348.

¹⁵⁷ Porov. *ibid.*, s. 345.

¹⁵⁸ Ján Pavol II., *Novo millennio ineunte*, apoštolský list, 6. januára 2001, in AAS 93 (2001), 266-309.

¹⁵⁹ Porov. J. M. Bergoglio, *Lasciarsi trovare per favorire l'incontro*. List katechétom, marec 2001, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, ss. 346-347. Ohľadom miesta stretnutia s Kristom pozri predovšetkým: Piata generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy*, 246-257.

¹⁶⁰ Tú istú myšlienku nachádzame vyjadrenú aj nasledovne: „Prvou motiváciou evanjelizácie je Ježišova láska, ktorú sme prijali, skúsenosť

(porov. *Jn* 1, 41), Samaritánke z evanjelia (*Jn* 4, 39) a aj svätému Pavlovi (*Sk* 9, 20) – všetci sa stretli s Ježišom a spoznali jeho pohľad.

Pápež potom trvá na fakte, že v sile tejto skúsenosti každému kresťanovi prislúcha „kázať“ v každodenných situáciách: „Byť učeníkom znamená byť stále pripravený prinášať druhým Ježišovu lásku – a to sa môže uskutočniť na akomkoľvek mieste, na ulici, na námestí, v práci, na ceste“ (*EG* 127). Je teda úlohou každého kresťana priniesť všetkým „základné posolstvo“: „Osobná láska Boha, ktorý sa stal človekom, obetovala seba samú za nás a je stále živá, nám ponúka svoju spásu i svoje priateľstvo“ (*EG* 128).

Na tomto mieste je možno dôležité spresniť, že témy, ktoré sme spomenuli, sa neobmedzujú len na aspekty ekleziologického, misiologického alebo duchovného charakteru, pretože majú aj vzácnu kristologickú hodnotu. Z pohľadu pápeža Františka kresťanský život a misijné zaangažovanie nie sú len dôsledky, vyplývajúce zo skúsenosti osobného stretnutia s Kristom v modlitbe, v Eucharistii a v slávení nedele, ale sú aj „miestami“ a príležitosťami stretnutia a osobného poznania sa s Kristom. Kresťanské zaangažovanie sa, o ktoré sa usilujeme vychádzajúce zo skúsenosti s Ježišom Kristom a v súlade s jeho štýlom, predstavuje základné „kristologické miesto“, pomocou ktorého rastieme v poznaní jeho samého a skúsenosti jeho spásy.

1.3 Tvár druhých

Osobné stretnutie s Kristom nemožno chápať a prežívať v čisto intimistickom a ideálnom zmysle, ale v reálnom a konkrétnom význame. Pápež František viackrát tvrdil, že Kristus nie je nejaká idea. Hovoril to prv, než bol zvolený za biskupa Ríma,¹⁶¹

toho, že nás zachránil – čo nás pohýna, aby sme ho čoraz viac milovali“ (*EG* 264).

¹⁶¹ „Paralelne s paradigmou deizmu sa začína proces znehodnocovania slov – slová bez váhy, ktoré sa nestanú telom. Slová vyprázdnené zo svojho obsahu. Tu sa už Kristus nejaví ako osoba, ale ako idea. Prebieha inflácia

a pripomína to často aj teraz. Keď v prólogu svojej apoštolskej exhortácie *EG* hovorí o „o čoraz väčšej láske, ktorá sa prejavila v Ježišovi Kristovi“, citujúc slová z encykliky *Deus caritas est* (*DCE*) píše: „Nikdy ma neunaví opakovať slová Benedikta XVI., ktoré nás vedú do centra evanjelia: „Na začiatku toho, že je niekto kresťanom, nestojí etické rozhodnutie alebo veľkolepá myšlienka, ale skôr stretnutie s udalosťou, s Osobou, ktorá ponúka životu celkom nový horizont, a tým aj zásadné smerovanie““ (*EG* 7).¹⁶²

Ide o základnú indikáciu na pochopenie, že v Kristovi reálne spočíva kresťanská viera a programový charakter, ktorý nadobúda vzhľadom na vzťah kresťana s ním. Práve z takéhoto ponímania totiž pramení vedomie, že dnes treba prekonať nebezpečenstvo zrieknutia sa „realizmu sociálneho rozmeru evanjelia“ a predstavovať „Krista čisto duchovného, bez tela a kríža“ (*EG* 88). Pápež tvrdí, že „evanjelium nás pozýva podstúpiť riziko stretnúť sa s tvárou druhého človeka, s jeho fyzickou prítomnosťou, ktorá je naliehavá. S jeho bolesťou a požiadavkami i s jeho nákazlivou radosťou – v neustálom vzťahu fyzického človeka s fyzickým človekom“. Potom pokračuje: „Autentická viera v Božieho Syna, ktorý sa stal človekom, je neoddeliteľná od sebadarovania, od príslušnosti do spoločenstva, od služby, od zmierenia s druhými. Boží Syn nás svojím vtelením pozval na revolúciu nežnosti“ (*EG* 88).¹⁶³ Je preto naliehavé, aby Cirkev prijala výzvu „adekvátne odpovedať na smäd mnohých ľudí

slov. Naša kultúra je nominalistická. Slovo stratilo svoju váhu, je prázdne. O nič sa neopiera, je zbavené „iskry“, ktorá ho oživuje a ktorá spočíva práve v tichu“ (J. M. Bergoglio, *Educare alla cultura dell'incontro* – Príhovor na stretnutí Kresťanského združenia podnikateľov, september 1999, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, s. 16).

¹⁶² Benedikt XVI., *Deus caritas est*, encyklika, 25. decembra 2005, 1. Tá istá pasáž encykliky Benedikta XVI. je citovaná aj v dokumente z *Aparecidy*, porov. Piata generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy*, 12.

¹⁶³ Pápež František s veľkým realizmom vypovedá: „Niekedy cítíme pokušenie byť kresťanmi, ktorí si držia opatrný odstup od Pánových rán. Ale Ježiš chce, aby sme sa dotkli ľudskej biedy, aby sa dotkli trpiaceho tela druhých“ (*EG* 270).

po Bohu, aby sa ho nesnažili uhasiť nezmyselnými ponukami alebo Ježišom Kristom bez tela a bez záujmu o druhého“ (EG 89).

V dnešných spoločnostiach sa čoraz viac šíria „formy ‚duchovnosti blahobytu‘ bez spoločenstva, ‚teológie prosperity‘ bez bratských záväzkov alebo so subjektívnymi skúsenosťami bez tváre, ktoré sa redukovávajú iba na vnútorné prežívanie zahľadené do seba“ (EG 90). No je potrebné otvoriť sa novým vzťahom, zrodeným z Ježiša Krista, vrátane tých, ktoré sú zahmuté vo formách vlastných ľudovej zbožnosti,¹⁶⁴ obsahujúcich osobný vzťah s Bohom, s Ježišom Kristom, s Máriou, s nejakým svätým. Netreba hľadať kontakt s neurčitými „harmonizujúcimi energiami“, ale treba nadviazať osobný vzťah s „fyzickými ľuďmi“ a s „tvármi“ (porov. EG 90). Ako to pápež ďalej spresňuje, „ide tu o to, aby sme sa naučili objavovať Ježiša v tvári druhých, v ich hlase, v ich prosbách. Aby sme sa naučili trpieť v náručí ukrižovaného Ježiša vtedy, keď zažívame nespravodlivé útoky alebo nevd'ačnosť – bez toho, aby nás unavovala snaha rozhodovať sa stále znova pre bratstvo“ (EG 91).¹⁶⁵

K tvrdeniu o konkrétnosti osobného stretnutia s Kristom v realite tela sa vracia aj v štvrtej kapitole apoštolskej exhortácie, kde predkladá štyri princípy,¹⁶⁶ užitočné na orientáciu sociálneho spolunažívania a na budovanie národa (porov. EG 221). Vo vysvetlení tretieho princípu „skutočnosť je viac než myšlienka“ pápež citáciou svätopísenského veršu z Jána: „Božieho Ducha

¹⁶⁴ „Prejavy ľudovej zbožnosti nás môžu veľa naučiť. A pre toho, kto ich dokáže čítať, predstavujú *locus teologicus*, ktorému treba venovať pozornosť predovšetkým vtedy, keď premýšľame nad novou evanjelizáciou“ (EG 126).

¹⁶⁵ Pápež v poznámke uvádza svedectvo svätej Terézie z Lisieux o jej vnútornej skúsenosti, týkajúcej sa vzťahu k jednej spolusestre, ktorá bola „mimoriadne neprijemná“: Rukopis C, 29 v° – 30 r°, in *Oeuvres complètes*, Paris, 1992, ss. 274-275.

¹⁶⁶ Štyri princípy sú nasledovné: 1) „Čas je viac než priestor“ (porov. EG 222-225); 2) „Jednota je viac než konflikt“ (porov. EG 226-230); 3) „Realita je viac než idea“ (porov. EG 231-233); 4) „Celok je viac než časť“ (porov. EG 234-237).

poznáte podľa tohto: každý duch, ktorý vyznáva, že Ježiš Kristus prišiel v tele, je z Boha“ (1 Jn 4, 2) spája toto kritérium so skutočnosťou vtelenia Božieho slova (porov. EG 233).

Okrem toho v tej istej apoštolskej exhortácii pápež František píše: „Láska k ľudu je duchovnou silou, ktorá umožňuje plnosť stretnutia s Bohom, veď kto nemiluje brata, ‚chodí v tme‘ (1 Jn 2, 11), ‚ostáva v smrti‘ (1 Jn 3, 14) a ‚nepoznal Boha‘ (1 Jn 4, 8)“. A slovami encykliky Benedikta XVI. DCE dodáva, že „zatvárať oči pred blížnym nás robí slepými aj voči Bohu“ (EG 272).¹⁶⁷ Z tohto vyjadrenia pápež prichádza k nasledovnému záveru: „Keď teda prežívame mystickú skúsenosť priblíženia sa k druhým s úmyslom hľadať ich dobro, naše vnútro sa rozširuje, aby sme mohli prijať tie najkrajšie dary od Pána. Vždy keď sa v láske stretávame s ľudskou bytosťou, stávame sa schopnými objaviť o Bohu niečo nové. Vždy, keď otvárame oči, aby sme spoznali druhého, viera získava viac svetla pre spoznanie Boha“ (EG 272).

Hľadieť do tváre druhých ľudí nie je čisto sociálny alebo sociologický čin, tým menej len cirkevný a pastoračný, ale je to niečo rozhodujúce pre poznanie Boha a pre stretnutie s Kristom.

2., „Kristologická“ voľba chudobných

V štvrtej kapitole EG nazvanej „Sociálny rozmer evanjelizácie“ pápež hovorí na tému vzťahu medzi vierou a sociálnym zaangažovaním. Väčší priestor, viac než tridsaťdva bodov (186-216), venuje sociálnemu začleneniu chudobných. Pápež vo svojej reflexii hneď objasňuje, že nejde len o záležitosť sociálneho alebo morálneho charakteru, ale o základnú tému pre vieru.¹⁶⁸ V úvode

¹⁶⁷ DCE 16.

¹⁶⁸ Pozri aj EG 48: „Treba bez okolkov povedať, že medzi našou vierou a chudobnými existuje neoddeliteľné puto.“ Pozri aj: „Stretnutie s Ježišom Kristom v chudobných je konštitutívny rozmer našej viery v Ježiša Krista. Naša voľba v prospech chudobných sa rodí z kontemplovania trpiacej Kristovej tváre v každom z nich, ako aj zo stretnutia s ním v sužovaných

kapitoly píše: „Z našej viery v Krista, ktorý sa stal chudobným a priblížil sa k biednym a vylúčeným, vyplýva starosť o integrálny rozvoj tých najopustenejších v spoločnosti“ (EG 186). Takto pápež František spresňuje kristologický charakter zaangažovanosti za oslobodenie a podporu chudobných, z čoho pre Cirkev pramení „povinnosť počúvať výkrik chudobných“ (EG 193). Kvôli tomu pápež doslova cituje niektoré biblické úseky Starého aj Nového zákona (*Mt* 5, 7; *Jn* 2, 12-13; *Dan* 4, 24; *Tob* 12, 9; *Sir* 3, 30; *1 Pt* 4, 8) a citáciou zo svätého Augustína¹⁶⁹ pripomína aj učenie cirkevných otcov o hodnote almužny v protiklade s „pohanským hedonistickým individualizmom“ (porov. EG 193).

Pápež dodáva, že nikto v Cirkvi nemá právo relativizovať poslanstvo v prospech chudobných a nemožno ho nijakým spôsobom zahmlievať alebo oslabovať (porov. EG 194). Ide o poslanstvo, ktoré je v kresťanskej viere centrálné rovnako ako učenie. Pápež píše: „Prečo komplikovať, čo je jednoduché? Nestarajme sa len o to, aby sme neupadli do doktrínálnych omylov, ale aj o to, aby sme boli verní tejto jasnej ceste života múdrosti. Pretože obrancom ‚pravovernosti‘ niekedy patrí výčitka pasivity, benevolentnosti alebo spolupráce s prejavmi netolerovateľnej nespravodlivosti či s politickými režimami, ktoré ich podporujú“ (EG 194).¹⁷⁰

a vysunutých na okraj, ktorých najvyššiu dôstojnosť nám odhalil sám Kristus. Príľnutie ku Kristovi z nás robí priateľov chudobných a solidárnych s ich osudom“ (Piata generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy*, 257). Porov. H. M. Yáñez, *L'opzione preferenziale per i poveri*, in H. M. Yáñez, (zost.) *Evangelii gaudium: il testo ci interroga. Chiavi di lettura, testimonianze e prospettive*, Gregorian & Biblical Press, Roma 2014, 249-260.

¹⁶⁹ Cituje: Svätý Augustín, *De catechizandis rudibus*, I, XIV, 22 (PL 40, 327).

¹⁷⁰ Pápež cituje: Kongregácia pre náuku viery, *Libertatis nuntius*, inštrukcia, 6. augusta 1984, XI, 18, in *AAS* 76 (1984), 876-909, 907-908.

Keďže chudobní majú prednostné miesto v Božom srdci a celé dejiny spásy sú poznačené ich prítomnosťou (porov. *EG* 197),¹⁷¹ pre Cirkev je voľba v prospech chudobných nielen kultúrnym, sociologickým, politickým alebo filozofickým činom, ale predovšetkým a nadovšetko teologickou kategóriou. Keď pápež cituje z príhovoru Benedikta XVI.,¹⁷² spresňuje, že z dôvodu vtelenia v chudobe voľba v prospech chudobných je zahrnutá do kristologickej viery.

Odtiaľto pochádza Františkova túžba po „chudobnej Cirkvi pre chudobných“, schopnej učiť sa od chudobných (*EG* 198).¹⁷³ Chudobní svojimi utrpeniami poznajú a umožňujú poznať trpiaceho Krista. Preto: „Sme povolaní, aby sme v nich objavili Krista; aby sme im prepožičali svoj hlas na pomoc v ich problémoch, ale sme povolaní aj na to, aby sme boli ich priateľmi, aby sme ich počúvali, chápali a prijímali tajomnú múdrosť, ktorú nám Boh chce dať ich prostredníctvom“ (*EG* 198).¹⁷⁴ Počúvanie chudobných a malých je spôsob, ako počúvať Ježiša a objaviť jeho tvár.

¹⁷¹ V *EG* 197 pápež František cituje nasledovné biblické časti: 2 Kor 8, 9; Lk 2, 24; Lv 5, 7; Lk 4, 18; Lk 6, 20; Mt 25, 35 a nasl.

¹⁷² Benedikt XVI., *Príhovor na otváracom zasadaní Piatej generálnej konferencie biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku*, 13. mája 2007, 3, in *AAS* 99 (2007), 445-460, 450.

¹⁷³ Porov. aj: Pápež František, *Vi chiedo di pregare per me. Inizio del ministero Petri di papa Francesco*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2013, 21. Požiadavku chudobnej Cirkvi, schopnej počúvať chudobných, ako ju už vyjadril Druhý vatikánsky koncil (porov. *LG* 8), pod vplyvom podnetov teológie oslobodenia prevzala a formulovala ako „prednostnú voľbu v prospech chudobných“ Konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, najmä na plenárnych zasadaniach v Medellín v roku 1968, v Pueble v roku 1979 a v Aparecide v roku 2007.

¹⁷⁴ Ako tvrdí Walter Kasper: „Pápežov program chudobnej Cirkvi pre chudobných je na prvom mieste programom cirkevným, pastoračným a duchovným“ (W. Kasper, *Papa Francesco – La rivoluzione della tenerezza e dell'amore. Radici teologiche e prospettive pastorali*, Queriniana, Brescia 2015, 107. Porov. aj M. Pavulraj, *Una lettura ermeneutica sul discernimento pastorale in Evangelii gaudium: le sfide e le*

Chudobných teda nemusíme považovať len za zámienku na odsúdenie sociálnej, politickej a hospodárskej nespravodlivosti, alebo za adresátov dobročinnnej lásky a skutkov podpory a pomoci, ale za „teologickú kategóriu“, ktorá umožňuje poznať Boha, vidieť Kristovu tvár a chápať evanjeliové posolstvo. Zdôrazňuje to aj citát z apoštolského listu *NMI* Jána Pavla II. Pápež František píše: „Bez prednostného pamätania na najchudobnejších ‚hrozilo by ohlasovaniu evanjelia, ktoré je tiež prvým skutkom lásky, nebezpečenstvo, že sa mu nebude rozumieť alebo že zapadne do toho mora slov, ktorým nás dnešná spoločnosť komunikácie každodenne zaplavuje““ (*EG* 199).¹⁷⁵

Chudobní a malí umožňujú pochopiť evanjelium, pretože Ježiš, ktorý je „zosobnené evanjelium“, sa s nimi stotožňuje (porov. *EG* 209). Kresťania sú teda povolani spoznať trpiaceho Krista v chudobných a v nových formách chudoby a krehkosti – v bezdomovcoch, v závislých na omamných látkach, v utečencoch, v domorodých národoch, v osamotených a opustených starých ľuďoch, v migrantoch, vo vylúčených ženách a obetiach zlého zaobchádzania a násilia, v nenarodených deťoch (porov. *EG* 210-213).¹⁷⁶

Kristologický záväzok tak zdôvodňuje poslanie Cirkvi, ktorá vychádza (porov. *EG* 20-24): vychádza nie preto, aby unikla z reality alebo aby odišla na neobývané ostrovy, ale aby „išla na všetky periferie, ktoré potrebujú svetlo evanjelia“ (*EG* 20), na periferie geografické aj existenciálne. Toto sú „miesta“, na ktoré musí Cirkev prísť, aby splnila svoje evanjelizačné poslanie a stretla sa s Pánom

risposte, in H. M. Yáñez (zost.) *Evangelii gaudium: il testo ci interroga. Chiavi di lettura, testimonianze e prospettive*, cit. dielo, 109-124.

¹⁷⁵ *NMI* 50, in *AAS* 93 (2001), 303.

¹⁷⁶ Pozri aj: J. M. Bergoglio, „*Nie je tu, vstal*“, homília na veľkonočnú vigíliu 2001, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, 282: „My nekráčame v dejinách sami – sme Božia rodina. Musíme sa pozerieť okolo seba a s tým istým nepokojom ducha, s akým ženy hľadali Ježiša, hľadajme ho v tvárach všetkých našich bratov, ktorí žijú v núdzi, v osamotenosti, v zúfalstve.“

v chudobných, vysunutých na okraj, vylúčených, vo všetkých tých, ktorých kultúra „vyradovania“ redukuje na „odpad“ a na „zvyšky“ (porov. EG 53). V ich tvárach a na ľudských a kresťanských perifériách môžu vidieť Krista, mať skúsenosť jeho prítomnosti a písať novú kristológiu.

3. „*Formalitas Christi*“

Poznanie Krista v Cirkvi a u každého kresťana sa uskutočňuje v dejinách postupne a nepretržite, až kým nedosiahne završenie v eschatologickej plnosti. Je to neustály rast, ktorý sa odohráva v každodennom živote. Začína sa osobným kontaktom s Kristom a životom s ním a v ňom. Ide o cestu pripodobnenia sa Kristovi vo viere a v láske tým, že žijeme vo vzťahu s Bohom s blížnym a s celým stvoreným svetom.

František vo svojej apoštolskej exhortácii vysvetľuje cestu kresťana ako priebeh posväcovania, ktoré dozrieva v zhode s Božou láskou a v prijatí daru milosti, ktorý nám Boh dáva zdarma (porov. EG 161-162). Pápež píše: „Ide o to, aby sa človek dal premeniť v Kristovi a postupne začal žiť ‚*podľa Ducha*‘ (Rim 8, 5) (EG 162),¹⁷⁷ aby tak ohlasoval evanjelium nielen slovami, ale predovšetkým ‚životom premeneným Božou prítomnosťou‘ (EG 259) a štýlom zhodným s Ježišovým, to jest mať jeho spôsob, ako zaobchádzať s chudobnými, jeho činy, jeho koherenciu, jeho veľkodušnosť a jeho totálne sebadarovanie (porov. EG 265).¹⁷⁸ Ako

¹⁷⁷ Porov. aj LF 21.

¹⁷⁸ Pokiaľ ide o Ježiša, pápež František píše: „[...] Keď s niekým hovoril, pozeral sa mu do očí s hlbokou pozornosťou plnou lásky: ‚*Ježiš naňho pozrel s láskou*‘ (Mk 12, 21). Vidíme jeho otvorenosť pre stretnutie, keď sa približuje k slepému pri ceste (porov. Mk 10, 46-52) a keď je a pije s hriešnikmi (porov. Mk 2, 16), a nestará sa o to, či ho budú pokladať za pažravca a pijana (porov. Mt 11, 19). Vidíme jeho ochotu, keď dovolí, aby mu prostitútka umyla nohy (porov. Lk 36-50) alebo keď v noci prijme Nikodéma (porov. Jn 3, 1-15). Ježišovo darovanie sa na kríži nie je ničím iným než vyvrcholením tohto štýlu, ktorý poznačil celú jeho existenciu“ (EG 269).

správne podotýka Piero Coda, ide o to, aby sa človek nechal premeniť Kristovým pohľadom, a tak sa naučil vidieť, milovať, rozlišovať, hovoriť a konať jeho očami, jeho srdcom, jeho myslou. Znamená to, že nejde len o to, naučiť sa Ježišovým slovám a činom, ale naučiť sa jeho samého.¹⁷⁹ Práve v tom zmysle treba kresťanskú existenciu prežívať ako cestu pripodobnenia sa Kristovi až na kríž.

Písmo ukazuje, že rozmer kríža poznačil život a poslanie všetkých, ktorých si Pán „vyvolil“: Eliáša (porov. *1 Kr* 18, 20-40; *1 Kr* 19, 4), Jonáša (porov. *Jon* 4, 1-11), Mojžiša (porov. *Ex* 3, 11), Izaiáša (porov. *Iz* 6, 5.7), Jeremiáša (porov. *Jer* 1, 6-8), Jozefa (porov. *Mt* 1, 19-20), Jána Krstiteľa (porov. *Mt* 3, 14-15). Aj kresťanská existencia nesie so sebou plnú a úplnú účasť na poslaní Ježiša Krista, Božieho Syna, až po kríž. Bergoglio píše: „Poslanie nás nevyhnutie dostáva na drevo kríža. Je to znak, že prijaté povolanie je odpoveďou Duchu Svätému, a nie telu.“¹⁸⁰

Pripodobnenie sa človeka Kristovi sa uskutočňuje v prijatí pozvania k poslaniu a v jeho vykonávaní s vernosťou a odvahou. Preto odpoveď na Kristovo poslanie zahŕňa vernosť v dvoch základných a neoddeliteľných funkciách, ktoré sú naznačené v evanjeliovom rozprávaní o ustanovení Dvanástich u *Mk* 3, 13-19. Je to zotrúvanie s Pánom až na kríž a ohlasovanie. Ježiš si vyberá svojich učeníkov a ustanovuje poslanie nie preto, aby si ho každý prispôboval podľa vlastnej ľubovôle, ale preto, aby sa vykonávalo „podľa *formalitas Christi*“.¹⁸¹

Bergoglio hovorí: „Poslanie nás dostáva na to isté miesto ako Ježiša, na kríž.“¹⁸² Kresťan je povolaný prežívať svoj život „formou“ Krista. Pripomeňme si predovšetkým dve pasáže z Jána: „Ak vás svet nenávidí, vedzte, že mňa nenávidel prv ako vás“ (*Jn* 15, 18);

¹⁷⁹ S. Coda, „Oculata fides.“ *Leggere la realtà con gli occhi di Cristo*, in *Pontificia Academia Theologica* 13 (2014/2) 263-274, 269.

¹⁸⁰ J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *Aprite la mente al vostro cuore*, cit. dielo, ss. 56-57.

¹⁸¹ *Ibid.*, 59.

¹⁸² *Ibid.*

„Spomeňte si na slovo, ktoré som vám povedal: ‚Sluha nie je väčší ako jeho pán.‘ Ak mňa prenasledovali, budú prenasledovať aj vás [...]. Ale to všetko vám budú robiť pre moje meno, lebo nepoznajú toho, ktorý ma poslal“ (Jn 15, 20-21). K týmto textom sa pripája aj ďalší: „Nie vy ste si vyvolili mňa, ale ja som si vyvolil vás a ustanovil som vás, aby ste išli a prinášali ovocie a aby vaše ovocie zostalo“ (Jn 15, 16).

Netreba zostupovať z kríža, ale treba „nadobudnúť *formalitas Christi*“, vziať na seba aj jeho postoje a cítenie, ako je to v starodávnom kristologickom hymne, ktorý uvádza svätý Pavol v Liste Filipanom: „Zmýšľajte tak, ako Kristus Ježiš: On, hoci má božskú prirodzenosť, nepridržal sa svojej rovnosti s Bohom, ale zriekol sa seba samého, vzal si prirodzenosť sluhu, stal sa podobným ľuďom a podľa vonkajšieho zjavu bol pokladaný za človeka. Uponížil sa, stal sa poslušným až na smrť“ (Fil 2, 5-8).

Kresťan, angažujúci sa v poslaní, pre ktoré bol vyvolený, nepatrí sám sebe, ale je mŕtvy a pochovaný s Kristom (porov. Rim 6, 3-4.8; Kol 2, 12). „Križ teda naberá rozmer svedectva a zároveň sa stáva miestom, ku ktorému nás vedie, keď je naše svedectvo autentické“.¹⁸³ Križ však nie je len obraz, ktorý vyjadruje svedectvo apoštola, ale je miestom, ku ktorému smeruje autentické svedectvo, pretože prijať poslanie znamená zostať pripútaní na Pánov križ.

Aby sme zostali verní poslaniu, sú potrebné dve základné čnosti, ktoré sú navzájom predpokladom jedna druhej: odvaha (*parresia*) a vytrvalosť (*hypomone*). Tieto dve čnosti načrtávajú profil človeka, ktorý neustupuje, ale sa usiluje pripodobniť Pánovi, aby zodpovedal poslaniu, ktoré prijal. Treba mať odvahu a vytrvalosť, aby sme trpezlivo prijímali križ a zostali na ňom vo chvíľach ťažkostí bez toho, aby sme sa dali premôcť pokušeniu zostúpiť z neho alebo príťažlivosti triumfalizmu. Ide o dve čnosti, ktoré sú pre apoštolát nevyhnutné, pretože „obe s pramena z kríža

¹⁸³ *Ibid.* 60.

a sú znakom, že prijímame poslanie s *formalitas Christi*.¹⁸⁴ Z tohto chápeme, že jestvuje vnútorný vzťah medzi kresťanským poslaním a krížom, taký, že nemožno myslieť na poslanie mimo kríža a ani pod krížom.¹⁸⁵

Proces pripodobňovania sa Kristovi vrcholí vo veľkonočnom víťazstve, ktoré prechádza na celé stvorenie¹⁸⁶ a ktoré pre človeka predstavuje posledné zavŕšenie osobných a komunitárnych dejín. „Božie pôsobenie, ktoré sa začalo stvorením a na vrchole ktorého sa nachádza človek utvorený na Boží obraz a podobu – čím sa ustanovuje vzťah lásky, ktorý dosiahol najvyšší bod vtelením Syna –, musí vrcholiť v plnom uskutočnení tejto jednoty na univerzálnej úrovni. Celé stvorenie musí byť účastné na definitívnom spoločenstve s Bohom, ktoré sa začalo Kristovým vzkriesením. Smerujeme teda k cieľu ako pozitívneho záveru láskyplného Božieho diela, ktoré nie je priamym výsledkom ľudského konania, ale spásanosným Pánovým pôsobením, zavŕšením umeleckého diela, ktoré on sám začal a chcel, aby sme doň aj my prispeli. Konečný zmysel našej existencie sa teda rieši osobným a komunitárnym stretnutím s Bohom-Láskou, ktoré ide dokonca až za smrť.“¹⁸⁷

¹⁸⁴ *Ibid.* 61.

¹⁸⁵ *Ibid.* 62.

¹⁸⁶ Univerzálne kraľovanie vzkrieseného a osláveného Ježiša prechádza na celé stvorenie, preto sa na konci čias stvorenia tohto sveta už nejavia ako čisto prirodzená skutočnosť, pretože Vzkriesený ich tajuplne zahŕňuje a usmerňuje k osudu plnosti. Aj lúčne kvety a vtáky, ktoré svojimi ľudskými očami s obdivom kontemploval, sú dnes plné jeho žiarivej prítomnosti“ (*LS* 100).

¹⁸⁷ J. M. Bergoglio, *Educare, un impegno condiviso* – Posolstvo výchovným komunitám, 2007, in J. M. Bergoglio – Papa Francesco, *È l'amore che apre gli occhi*, cit. dielo, 79-80. Komentár Cozziho sa javí presný a pôsobivý: „Pôvod človeka v Kristovi je tajomstvom historicko-spásanosného procesu, aký prežívame, v ktorom sa človek stal synom a nachádza sa v trojičnom objatí. Čas človeka je časom regenerácie a obrazu Krista, ktorý zvíťazil nad smrťou a nad starým svetom. Dialóg s Bohom je práve na uskutočnenie tejto premeny, aktualizujúc ten nový spôsob, ako utvárať Božie spoločenstvo s človekom, ktoré Ježiš naplno realizoval „*inconfuse et*

Kto nasleduje Krista až na kríž, nezostáva obeťou smrti, ale skusuje moc jeho vzkriesenia, ktorá naďalej pôsobí v dejinách (porov. *EG* 278). Ako napísal svätý Pavol, kto zomiera s Kristom, žije s ním (porov. *Rim* 6, 5-11).

indivise“. „Spočívaj v Kristovi“ znamená práve obývať tento čas premeny v priestore na ceste Božieho ľudu, ktorým je Cirkev“ (A. Cozzi, *La verità di Dio e dell'uomo in Cristo. Il teologico e l'antropologico nella cristologia di J. Bergoglio*, cit. dielo, 62-63).

4. KAPITOLA

OTVORENÉ STAVENISKO

Kristovo tajomstvo je centrom duchovnosti a teologickej perspektívy pápeža Františka. Vzhľadom na použité témy a spôsob prístupu, na početné a časté citovanie Biblie, patristickej teológie a predchádzajúceho magistéria sa jeho kristológia javí hlboko zakorenená vo Svätom písme a v kontinuite s cirkevnou tradíciou, o ktorej uvažuje a prežíva ju v latinskoamerickom kontexte, bez hmlistých spiritualizmov alebo abstraktných redukcionizmov.

Keď uzatvárame túto stať bez toho, aby sa zahryzli do špecifických otázok, môže byť užitočné stanoviť niektoré základné črty a charakteristiky pápežovho kristologického prístupu, na ktorých sa zakladá jeho učenie a jeho činy.

1. Božie milosrdenstvo a kristológia

Pápež František považuje milosrdenstvo za základnú vlastnosť Boha a za najväčšiu spomedzi čností (porov. *Evangelii gaudium* 37, EG). V tomto je implicitne obsiahnuté, že milosrdenstvo nemožno oceňovať len ako morálnu alebo duchovnú hodnotu, ale máme ho vnímať predovšetkým ako hermeneutický princíp, ktorý slúži na to, aby sa dala do pohybu hlboká obnova v teologickej a pastoračnej oblasti. Ak totiž vezmeme milosrdenstvo ako hermeneutický princíp, radikálne sa zmení metóda, to jest prejde sa z metódy deduktívnej na indukčnú. Znamená to, že východiskom teológie a kresťanského života nemusia byť doktrínálne princípy a teologické kritériá, ktoré sa tradične používajú na interpretáciu skutočnosti, ale realita sama. V prístupe, aký ukázal pápež František, horizontom pochopenia evanjelia a požiadaviek kresťanského života sa stáva historický kontext a životné situácie. Ide o zmenu perspektívy, ktorú, ako pripomína kardinál Walter Kasper,¹⁸⁸ si želal už pápež Pavol VI.,

¹⁸⁸ W. Kasper, *Papa Francesco – La rivoluzione della tenerezza e dell'amore*, cit. dielo, s. 54.

keď 7. decembra 1965 v príhovore na poslednom zasadaní Druhého vatikánskeho koncilu hovoril o príklade milosrdného Samaritána (*Lk* 10, 25-37). Ježiš v tomto podobenstve na otázku učiteľa zákona „kto je môj blížny“, nedáva deduktívnu odpoveď, ale odpovedá induktívne, to jest vychádza z konkrétnej situácie zraneného a opusteného človeka.

Takéto poňatie, bez umenšovania dôležitosti teologického učenia, naznačuje, že Boha a jeho vôľu možno poznať a pochopiť nie na základe vydedukovaných princípov, ale cez konkrétne životné situácie, najmä pri stretnutí s najslabšími, s chudobnými, chorými a vysunutými na okraj. Kasper zhrňa induktívnu perspektívu pápeža Františka nasledovne: „Tvojím blížnym je ten, koho stretneš, ktorý v konkrétnej situácii potrebuje tvoju pomoc a tvoje milosrdenstvo, ku ktorému sa musíš skloniť a ktorého rany máš obviazať. On je pre teba kritériom interpretácie konkrétnej Božej vôle.“¹⁸⁹

Prechod z deduktívnej na induktívnu metódu znamená, že teológia sa nemôže obmedzovať na analýzu prameňov a na interpretáciu údajov, ako ich ponúka Písmo, tradícia a učiteľský úrad, ale musí vychádzať z človeka. Nejde však o to, aby vyústila do akejkolvek antropologickej cesty v protiklade s nejakou teocentrickou perspektívou, ale aby nabrala antropocentrickú perspektívu, ktorú určuje Božie slovo a ktorá pramení z teologických a kristologických požiadaviek.

Perspektíva, ako ju ukázal František, sa teologicky a pastoračne konkretizuje v metóde *vidieť – posúdiť – konať*¹⁹⁰. Túto metódu, ktorú vypracoval Joseph-Léon Cardijn, zakladateľ Hnutia kresťanskej robotníckej mládeže (Jeunesse Ouvriere Chrettienne) v Belgicku, odporúčal pápež Jána XXIII. v sociálnej encyklike *Mater et magistra* z roku 1961.¹⁹⁰ Keď neskôr získali širokú platformu rôzne prúdy

¹⁸⁹ *Ibid.*, 54-55.

¹⁹⁰ Porov. Pápež Ján XXIII., *Mater et magistra*, encyklika z 15. mája 1961, 236. Porov. aj W. Kasper, *Papa Francesco – La rivoluzione della tenerezza e dell'amore*, cit. dielo, 22-23.

teológie oslobodenia,¹⁹¹ znova sa táto metóda dostala k slovu na generálnych zasadaniach Konferencie biskupov Latinskej Ameriky v Medellíne (1968), v Pueble (1979) a v Aparecide (2007).¹⁹²

Je to metóda, ktorá predpokladá tri fázy pozornosti vzhľadom na skutočnosť: pozorovanie a štúdium problémov, zdrojov a štrukturálnych podmienok Cirkvi a spoločnosti (*vidieť*); analýzu a zhodnotenie konkrétnych situácií vo svetle Božieho slova, učenia tradície a cirkevného magistéria (*posúdiť*); zásahy, ktoré umožnia riešiť alebo vylepšiť podmienky cirkevného a spoločenského života (*konať*). V perspektíve pápeža Františka je to metóda, ktorá sa v kontinuite s dokumentom z Aparecidy¹⁹³ kristologicky javí

¹⁹¹ Porov. S. Sudar – L. Gera et al. (edd.), *Evangelización, liberación y reconciliación. Hacia la „Nueva evangelización“*, Ediciones Facultad de Teología de la UCA, Buenos Aires 1988; J. C. Scannone, *La filosofía de la liberación. Características, corrientes, etapas*, in *Stromata* 48 (1982), 3-40; I. Ellacuría – J. Sobrino edd.), *Mysterium liberationis. I concetti fondamentali della teologia della liberazione*, Borla – Citadella, roma – Assisi 1992.

¹⁹² Porov. G. Whelan, *Evangelii gaudium come „teologia contestuale“: aiutare la Chiesa ad „alzarsi al livello dei suoi tempi“*, in H. M. Yáñez (zost.), *Evangelii gaudium: il testo ci interroga. Chiavi di lettura, testimonianze e prospettive*, cit. dielo, 23-38, 28-37.

¹⁹³ Dokument z Aparecidy, ktorý zostavil výbor za predsedníctva kardinála Jorgeho Mariu Bergoglia, znie nasledovne: „V kontinuite s predchádzajúcimi generálnymi konferenciami latinskoamerických biskupov tento dokument využíva metódu vidieť, posúdiť a konať. Táto metóda zahŕňa kontemplovanie Boha očami viery prostredníctvom jeho zjaveného slova a oživujúci kontakt so sviatosťami, aby sme tak v každodennom živote mohli vidieť skutočnosť, ktorá nás obklopuje, posúdiť ju podľa Ježiša Krista, ktorý je cesta, pravda a život, a konať v Cirkvi, v mystickom Kristovom tele a univerzálnej sviatosti spásy, na šírenie Božieho kráľovstva, ktoré sa zasieva na tejto zemi a plne prináša ovocie v nebi. [...] Táto metóda nám umožňuje systematickým spôsobom vidieť skutočnosť z perspektívy veriaceho; vziať na seba kritériá, ktoré pochádzajú z viery a rozumu na jej rozlíšenie a zhodnotenie s kritickým zmyslom; a v dôsledku toho plánovať naše konanie ako učeníci misionári Ježiša Krista“ (Piata generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy* 19).

nasledovne: vidieť Kristovým pohľadom, posúdiť podľa Kristovho učenia a konať Kristovým štýlom.

Takáto zmena teologickej paradigmy má výrazné dôsledky na pastoračnej a duchovnej rovine, a síce ako možnosť cirkevného aj osobného pripodobnenia sa Kristovi. Prináša to so sebou totiž skutočnosť, že účasť na tajomstve Krista nemožno chápať v intimistickom zmysle, pretože sa odohráva v kresťanskom živote a realizuje sa predovšetkým praktizovaním skutkov duchovného a telesného milosrdenstva. A na tejto praktickej rovine treba prijať Ježišovo pobádanie: „Buďte milosrdní, ako je milosrdný váš Otec“ (Lk 6, 36). Kardinál Kasper napísal: „Hovoríť o Božom milosrdenstve nie je preto krásna ale neškodná rétorika. Neukolísava nás v klamnom pokoji a istote. Dáva nás do pohybu. Chce, aby sa otvorili naše ruky, a najmä naše srdcia. *Misericordia* totiž znamená mať srdce pre chudobných, pre biednych v najširšom a najzhŕňajúcejšom zmysle slova.“¹⁹⁴

Tak chápeme, že centrálnosť milosrdenstva nie je len dôležitým princípom v morálnej alebo duchovnej oblasti, ale je rozhodujúcim kritériom na obnovu teológie a teologickej metódy vychádzajúcej z človeka, ba z chudobných, v tesnom súvisi s poslaním Cirkvi.¹⁹⁵

¹⁹⁴ W. Kasper, *Papa Francesco – La rivoluzione della tenerezza e dell'amore*, cit. dielo, s. 55. Porov. aj W. Kasper, *Milosrdenstvo. Základný pojem evanjelia – kľúč ku kresťanskému životu*. Trnava, SSV 2015, ss. 200-219.

¹⁹⁵ Keď pápež František v apoštolskej exhortácii *EG* pripomína, že cieľ teológie je ten istý, akým je cieľ cirkevnej činnosti, obracia sa na teológov s výzvou, aby konali svoju úlohu v službách evanjelizačného poslania Cirkvi. Píše: „Cirkev v snahe evanjelizovať oceňuje a povzbudzuje charizmu teológov a ich úsilie o teologické skúmanie, ktoré podporuje dialóg so svetom kultúry a vedy. Apelujem na teológov, aby túto službu konali ako súčasť spásanosnej misie Cirkvi. Je nevyhnutné, aby v tomto zmysle mali na srdci evanjelizačné zameranie Cirkvi aj samej teológie a neuspokojili sa s teológiou vytváranou iba od stola“ (*EG* 133).

Kristológia nesmie podstupovať vážne riziko, že sa bude starať len o rozvoj teoretického uvažovania o tajomstve Krista a formulovať jeho pravdu „bezchybným ortodoxným jazykom“, ale musí pomáhať Cirkvi ohlasovať *kerygmu*, „jadro evanjelia“, to jest „*nádheru spásonosnej Božej lásky, ktorá sa prejavila v ukrižovanom a vzkriesenom Ježišovi Kristovi*“ (EG 36). Pápež píše zvlášť o jazyku, aký sa používa na odovzdávanie pravdy, týmito slovami: „Stáva sa totiž, že veriaci – zvyknutí na svoju reč, ktorej rozumejú, – keď počúvajú bezchybný ortodoxný jazyk, odnesú si niečo, čo nezodpovedá skutočnému evanjeliu Ježiša Krista. So svätým úmyslom komunikovať im pravdu o Bohu a človeku im pri niektorých príležitostiach ponúkame nepravého boha alebo ľudský ideál, ktorý nie je skutočne kresťanský. Takýmto spôsobom sme verní nejakej formulácii, ale neodovzdávame podstatu. Toto je najväčšie riziko“ (EG 41).¹⁹⁶ Znamená to, že jazyk sám osebe nezaručuje odovzdávanie viery a pravdy, ale že aj „bezchybný ortodoxný jazyk“ sa môže stať nástrojom „niečoho, čo nezodpovedá evanjeliu Ježiša Krista“. Ak nepostúpime riziko nedorozumení, môžeme riskovať tvrdenie, ktoré pre ortodoxiu môže byť niekedy herézou v tom zmysle, že predstava o Kristovi, formálne správna a formulovaná teologicky primeranými termínmi, ktorá nepochádza zo živého, reálneho a osobného poznania, bude len čiastková, statická a neschopná plne vyjadriť pravdu o Kristovi, zvlášť veľkosť jeho lásky a bohatstvo jeho milosrdenstva.

Z tohto rysu možno čerpať teologický postoj pápeža Františka, ktorým je veľká starosť o pastoráciu a o kerygmatické ohlasovanie,¹⁹⁷ zamerané na hlásanie evanjelia a nabádanie na

¹⁹⁶ O dôležitosti a charaktere jazyka porov. aj EG 135-159.

¹⁹⁷ O vzťahu medzi teológiou a pastoráciou treba vziať do úvahy, čo o tom napísal Ján Pavol II. „V skutočnosti tu ide o dve charakteristické črty teológie a jej učenia, ktoré nielenže si neprotirečia, ale každá svojím spôsobom prispievajú k plňšiemu pochopeniu viery. Pastoračnosť teológie teda neznamená, že ide o teológiu menej doktrinálnu, alebo zbavenú vedeckosti. Naopak, znamená to, že teológia robí budúcich kňazov schopnými hlásať evanjeliové posolstvo spôsobom, ktorý zodpovedá kultúre ich doby, a vykonávať pastoračnú činnosť v súlade s autentickým

obrátene. A práve v tomto duchu kladie dôraz na *credere in Deum* viac než na *credere Deum* (porov. EG 124), to jest viac na dynamizmus príľnutia kresťana k Bohu než na pravdy viery. V zmysle užšie kristologickej koncepcie je jasné, že pápež sa nezameriava výslovne na dogmatické pravdy, ale pastoračne apeluje na ohlasovanie „evanjelia Ježiša Krista“ stimulujúcim a plodným spôsobom, čím podnecuje príľnutie a pripodobnenie sa mu v kresťanskom živote.

2. Pneumatická kristológia

Ďalším rysom teologickej senzibility pápeža sa týka pneumatického rozmeru jeho kristologickej koncepcie. Nikdy sa neunaví opakovať, že Pán Ježiš Kristus, ktorý zvíťazil nad hriechom a smrťou, naozaj žije a mocne pôsobí. Vo svojej apoštolskej exhortácii pápež tvrdí: „Sme pozvaní objaviť to a žiť to. Vzkriesený a oslávený Kristus je najhlbším prameňom našej nádeje a jeho pomoc nám určite nebude chýbať pri uskutočňovaní poslania, ktoré nám zveril“ (EG 275). A ďalej dodáva: „Jeho vzkriesenie nie je vec minulosti. Obsahuje životnú silu, ktorá prenikla svet. Kde už všetko vyzerá mŕtve, z každej strany sa začnú objavovať výhonky vzkriesenia. Je to sila, ktorej niet páru“ (EG 276).¹⁹⁸ Vtelený Boží Syn, ktorý raz navždy zomrel a vstal, naďalej prejavuje Božie milosrdenstvo a ukazuje svoju tvár.

Na základe tejto viery treba podotknúť, že kristológia sa netýka len osoby Krista a jej dejín, ale aj „Kristovho tela“, ktorým je jeho ľud.

Kresťanská skúsenosť, osobná aj cirkevná, je cestou pripodobnenia sa Kristovi účasťou na tajomstve jeho vtelenia až po

teologickým videním“ (Jána Pavol II., *Pastores dabo vobis*, posynodálna apoštolská exhortácia, 25. marca 1992, 55).

¹⁹⁸ Porov. aj LS 99-100.

smrť a vzkriesenie.¹⁹⁹ Pápež František v encyklike o viere napísal: „Veriaceho pretvára Láska, ktorej sa otvoril vo viere, a v jeho otvorení sa tejto Láske, ktorá mu bola ponúknutá, sa jeho existencia rozšírila ponad seba samého. Svätý Pavol môže tvrdiť: ‚Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus‘ (Gal 2, 20) a povzbudzovať nás, ‚aby Kristus skrze vieru prebýval vo vašich srdciach‘ (Ef 3, 17). Vo viere sa ja veriaceho rozširuje v Láske. Toto je vlastný priestor pôsobenia Ducha Svätého. Kresťan môže mať Ježišov zrak, jeho city, jeho synovskú ohotu, pretože sa stal účastným na jeho Láske, ktorou je Duch Svätý. Práve v tejto Láske veriaci istým spôsobom prijíma Ježišovo vlastné videnie. Bez tohto prispôsobenia sa Božej láske, mimo prítomnosti Ducha, ktorý ju vlieva do našich srdc (porov. Rim 5, 5), nie je možné vyznávať Ježiša ako Pána (porov. 1 Kor 12, 3)“ (LF 21).

Vtelenie nie je len vymedzená presná udalosť, ktorá sa už stala v osobe Ježiša a v jeho príbehu, ale je to aj dynamický projekt, ktorý sa má pôsobením Svätého Ducha uskutočňovať v tajomstve Cirkvi a v osobnom živote každého človeka, prechádzajúc cez kríž, aby sa prišlo k sláve vzkrieseného života, ktorým je *magis* božského života.

Perspektíva pápeža Františka vykazuje teda črty „pneumatickej kristológie“, pomocou ktorej sa pôsobením Ducha Svätého obnovuje tajomstvo Krista a jeho poslanie pokračuje v Božom ľude.

V tomto svetle chápeme, že kristológia je a navždy zostane „otvoreným staveniskom“. Nehovoríme to vzhľadom na teologické diskusie špekulatívneho charakteru, ktoré majú slúžiť usporiadaniu teoretického traktátu tejto disciplíny, ale ide o vyjadrenie dynamickej kristológie, ktorá označuje historickú cestu Cirkvi a každého kresťana k plnému pripodobneniu sa Kristovi pôsobením Ducha

¹⁹⁹ „Kristus zostúpil na zem a vstal z mŕtvych. Svojím vtelením a vzkriesením Boží Syn obsiahol celú životnú cestu človeka a prebýva v našich srdciach prostredníctvom Ducha Svätého. Viera vie, že Boh sa nám stal veľmi blízkym, že Kristus nám bol daný ako veľký dar, ktorý nás vnútorne premieňa, ktorý prebýva v nás, a tak nám dáva svetlo a osvecuje pôvod i cieľ života, celý oblúk životnej cesty človeka“ (LF 20).

Svätého. Kristológia ako udalosť, ktorá sa už odohrala v Kristovi a ako projekt, ktorý sa má uskutočniť v človeku, je stále otvoreným „staveniskom“, pretože označuje kresťanskú identitu a plán cesty človeka a celého stvorenia až po ich eschatologické završenie.

Takýmto spôsobom možno povedať, že skúsenosť viery Božieho ľudu, osvietená Duchom Svätým, je základným hermeneutickým kritériom pre pochopenie zjavenia a Kristovho tajomstva.

Kristologický prístup pápeža Františka ukazuje cenu zhodnotenia ľudskej a cirkevnej skúsenosti ako miesta poznania Krista a dozrievania kristologickej viery.

3. Vtelená kristológia

V spojitosti s pneumatickým rozmerom ďalší aspekt, ktorý charakterizuje Františkovu teologickú senzibilitu, sa týka dôrazu na historickú dimenziu udalosti Krista, a osobitne spôsobov a miest jeho prítomnosti v dejinách. Táto senzibilita, ktorá dozrela v latinskoamerickom teologickom a cirkevnom prostredí, vedie pápeža, aby trval na tom, že chudobní sa stávajú základným znakom poznania a uznania Krista.

Boží Syn ktorý sa vteliť, zomrel a raz navždy vstal, naďalej prejavuje Božie milosrdenstvo a ukazuje svoju tvár v chudobných na ľudských perifériách a v každom skutku lásky voči blížnemu.

Ukotvenie v minulosti nemožno ignorovať a zdôrazňujeme ho, pretože udržuje kristológiu vzdialenú od akejkoľvek formy gnózy a všeobecnejšie od každej vízie, ktorá zbavuje vtelenie pravdy o Kristovom tele a kríži. Okrem toho jej predmetom je udalosť, ktorá sa uskutočnila v dejinách a ktorá v nich má svoje pramene a súradnice, potrebné na jej pochopenie, interpretáciu a formuláciu, to jest biblické zjavenie, prijatie tradíciou a normatívnu interpretáciu magistéria.

Pozornosť na dejiny však netreba chápať ako záujem o skutočnosti, ktoré sa udiali v už vzdialenom čase a o štúdium ich prameňov. Ústredná udalosť kristológie sa totiž netýka len minulosti osobného príbehu Ježiša Krista, ktorý je a zostane navždy pevným základom kresťanskej viery, ale vzťahuje sa aj na prítomnosť v každom čase, to jest na skutočnosť života človeka a Božieho ľudu na ceste vo svete. Ide teda o to brať do úvahy dejiny ako teologické miesto, na ktorom sa udialo tajomstvo vtelenia Božieho Syna a v tele a na kríži sa dovŕšilo tajomstvo jeho smrti a zmŕtvychvstania, ale aj ako teologické miesto, na ktorom sa tajomstvo Krista naďalej prejavuje a završuje v Božom ľude a v existencii každého kresťana.

Pápež František poukazuje na tento rozmer v príhovoroch a dokumentoch svojho magistéria, ako aj svojimi konkrétnymi rozhodnutiami a činmi, ktoré koná od začiatku svojej služby na Petrovom stolci.²⁰⁰ Tak si možno vysvetliť napríklad objatia detí a chorých, prednostnú voľbu chudobných, destinácie jeho pastoračných ciest.

Netreba zabúdať, že prvé cesty boli na ostrov Lampedusa (8. júla 2013), ktorý sa stal symbolom krízovej situácie imigrácie, a do Cagliari (22. septembra 2013) na pobožnosť k úcte Panny Márie Bonarijskej, ale aj preto, aby prejavil záujem o utrpenie, vyplývajúce z problémov práce a nezamestnanosti. Rovnako význačné bolo otvorenie svätej brány v Mimoriadnom svätom roku milosrdenstva v katedrále v Bangui v Afrike 29. septembra 2015. Ako hovorí Scannone, všetko sú to „teologické a sviatostné činy“, ktoré zodpovedajú teológii pápeža Františka, „teológii vtelenia, teológii, ktorá inkulturuje vieru“.²⁰¹

Fakticky ide o teologickú perspektívu, v ktorej sa vtelenie stáva centrálnym v prejavení sa Boha – je to udalosť, ktorá vyjadruje historickú konkrétnosť udalosti Krista, ale aj vzorec pre poslanie

²⁰⁰ Porov. J. C. Scannone, *Il papa del popolo. Bergoglio raccontato dal confratello teologo gesuita e argentino*. Rozhovory s Bernadettou Sauvagetovou, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2015, s. 69.

²⁰¹ *Ibid.*, s. 87.

zverené Cirkvi na ohlasovanie *kerygmy*.²⁰² Pre tieto dôvody kristologickú koncepciu pápeža Františka viackrát pomenovali ako „kristológiu vtelenia“.

Takéto vyjadrenie sa však bežne používa na označenie jedného zo starých kristologických vzorov prítomných v Novom zákone, to jest „kristológie zhora“ alebo „zostupnej“, typickej pre Jánov a Pavlov prístup, ktorý sa líši od vzoru „kristológie zdola“ alebo „vzostupnej“, prítomnej v Skutkoch apoštolov a iných novozákonných textoch.

Preto keď berieme do úvahy charakter kristologického záujmu pápeža Františka, jeho prístup je možné vhodnejšie označiť za „vtelenú kristológiu“, hlboko zakorenenú v Písme a v tradícii, ale silno determinovanú aj poznaním Krista prostredníctvom skutkov lásky voči blížnemu na ľudských perifériách a v stretnutí s chudobnými a vyradenými zo spoločnosti. Kristus totiž ukazuje svoju tvár a necháva sa spoznať ako „vtelený“ v konkrétnosti svojich činov, v biede týchto miest a vo vráskach na tvárach. Kristológiu pápeža Františka možno teda čítať v tele a križi týchto skutkov, miest a tvári.

²⁰² Porov. *EG* 117-118. Na zdôvodnenie logiky vtelenia pápež František poukazuje na nutnosť inkulturácie evanjelia. Ide o to vteliť kresťanské poslanstvo do rôznych kultúr tak, aby každá kultúra a každý kontext originálnym a autenticky spôsobom znova vyjadril a zažil evanjelium Ježiša Krista. Pápež okrem iného píše: „Nemôžeme chcieť, aby všetky národy všetkých kontinentov pri prejavoch svojej viery napodobňovali spôsoby, aké si osvojili európske krajiny v určitom okamihu dejín, pretože viera sa nedá uzavrieť do hraníc chápania a vyjadrenia jednej konkrétnej kultúry. Je nepochybné, že jedna jediná kultúra nemôže obsiahnuť celé tajomstvo spásy v Kristovi“ (*EG* 118).

OBSAH:

TVÁRE, ČINY A MIESTA	2
Edícia Teológia pápeža Františka	4
Skratky	5
Úvod do edície	6
Úvod.....	9
1. kapitola Zjavenie milosrdenstva	12
1. „Najvyššie zjavenie“	12
2. Tvár milosrdenstva.....	15
3. Epifánia dejín	24
2. kapitola Telo a kríž	27
1. Vtelenie	27
1.1 Kristovo telo.....	28
1.2 Krehkosť tela.....	31
1.3 „Obmedzené“ vtelenie	33
1.4 Vtelenie a kresťanské poslanie.....	34
2. Pomazanie	37
3. Kríž.....	39
3.1 Umučenie v tele	40
3.2 Zlyhanie tela.....	41
3.3 Kresťanský život ako boj	43
3.4 „Konečný boj“	46
3.5 Hodina slávy	47
3. kapitola Kerygma života	51
1. Primát Krista	52
1.1 Kvet mandľovníka	52
1.2 Osobné stretnutie s Kristom	56
1.3 Tvár druhých	58
2. „Kristologická“ voľba chudobných	61
3. „Formalitas Christi“	65
4. kapitola Otvorené stavenisko	70
1. Božie milosrdenstvo a kristológia.....	70
2. Pneumatická kristológia.....	75

3. Vtelená kristológia	77
Obsah:	80

Lucio Casula

Narodil sa v Cabrase (OR), je kňazom Oristanskej arcidiecézy. Licenciát a doktorát z teológie získal na Pápežskej Gregorovej univerzite dizertáciou z kristológie Leva Veľkého.

Je riadnym profesorom systematickej teológie na Pápežskej teologickej fakulte v Sardínii a je členom Výboru predsedníctva Talianskej teologickej asociácie.